

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2023

Daniel Kazda

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Problémy migrace přes Saharskou poušť do Evropy

Bakalářská práce

Autor práce: Daniel Kazda

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Anna Lukešová

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.5.2023

Daniel Kazda

Bibliografický záznam

KAZDA, Daniel. Problémy migrace přes Saharu do Evropy. Praha, 2023. 51 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Anna Lukešová.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou problémů subsaharských migrantů, kteří cestují do Evropy přes Saharskou poušť. Tato migrační trasa bývá označována jako jedna z nejnebezpečnějších a nejsmrtelnějších a lidé ze západní a východní Afriky, kteří se na pouť přes Saharu vydávají, často čelí brutálním podmínkám. Ty bývají způsobeny nejen přírodními podmínkami, ale i politickou situací v tranzitních zemích, stále pevnější sekuritizací hranic cílových destinací či obchodníky s lidmi a dalšími zločineckými skupinami, které na těchto trasách působí. První část práce se věnuje právě těmto problémům, se kterými se migranti při svých cestách nejvíce setkávají. Nejprve stručně představuje transsaharské migrační trasy a důvody, proč se lidé pro migraci přes Saharu rozhodují. Následně jsou do detailu rozebrána rizika, kterým migranti během své cesty, doplněná výpověďmi migrantů, kteří byli v průběhu tranzitu zachráněni nevládními organizacemi nebo jejich pomoc vyhledali sami. Analýza migračních rizik se na celkovou problematiku dívá z několika úhlů. Věnuje se přírodním rizikům transportu přes Saharu, nebezpečím způsobenými lidskými faktory v regionu, dále problémům souvisejícími s pašeráky a jejich metodami. V neposlední řadě rozebírá i nebezpečí v důsledku sekuritizace saharských hranic. Ve třetí části se práce věnuje okolnostem, které mohou zvyšovat šanci, že se migranti setkají s větším počtem nebezpečných situací než jiní, a snaží se odpovědět na otázku, proč tomu tak může být. K tomu jsou v kapitole zahrnuty tři výzkumy, které přímo pracovaly s výpověďmi širokého spektra migrantů. První analyzuje, kolik procent migrantů na cestě přes Saharu problémy zažívá. V souvislosti s tím kapitola pokračuje výzkumem, který si dal za cíl odhalit příčiny zranitelnosti migrantů zažívajících nebezpečí již v brzké fázi cesty, na což navazuje třetí analýza hovořící o zranitelnosti migrantů cestujících přes Saharu do Libye a přes ni.

Klíčová slova

Saharská poušť, Migrace, Obchod s lidmi, Pašeráctví, Neregulární migrace

Název práce

Problémy migrace přes Saharskou poušť do Evropy

Abstract

This bachelor thesis analyses the problems of sub-Saharan migrants travelling to Europe through the Sahara Desert. This migration route has been described as one of the most dangerous and deadly, and people from West and East Africa who make the pilgrimage across the Sahara often face brutal conditions. These are caused not only by natural conditions, but also by the political situation in the transit countries, the increasingly securitised borders of the destinations, and the human traffickers and other criminal groups that operate along these routes. The first part of the thesis focuses on these problems that migrants encounter most during their journeys. It first briefly introduces the trans-Saharan migration routes and the reasons why people choose to migrate across the Sahara. Then, the risks faced by migrants during their journey are discussed in detail, supplemented by testimonies of migrants who have been rescued by NGOs during transit or have sought their help themselves. The migration risk analysis looks at the overall issue from several angles. It looks at the natural risks of transport across the Sahara, the dangers caused by human factors in the region, and the problems associated with smugglers and their methods. Last but not least, it discusses the dangers of the securitisation of the Saharan border. In the third part, the thesis examines the circumstances that may increase the chances of migrants encountering more dangerous situations than others, and seeks to answer the question of why this may be the case. To do this, the chapter includes three research studies that have worked directly with testimonies from a wide range of migrants. The first analyses what percentage of migrants experience problems on their journey across the Sahara. Related to this, the chapter continues with research that aimed to uncover the causes of vulnerability of migrants experiencing danger early in their journey, which is followed by a third analysis discussing the vulnerability of migrants travelling across the Sahara to and through Libya.

Keywords

Sahara Desert, Migration, Human Trafficking, Smuggling, Irregular migration

Title

Problems of migration across the Sahara Desert to Europe

Poděkování

Tímto bych chtěl mnohokrát poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Anně Lukešové za všechny cenné rady a připomínky, její milý přístup a trpělivost. Děkuji také svému vedoucímu bakalářského semináře PhDr. Davidu Emlerovi, Ph.D. za jeho konstruktivní kritiku k mé bakalářské práci. V neposlední řadě děkuji i mým spolužákům za možnost veškeré náměty k práci konzultovat.

Obsah

| | |
|--|----|
| Úvod..... | 2 |
| 1. Teorie a metodologie práce..... | 3 |
| 1.1. Přehled literatury..... | 3 |
| 1.2. Terminologie a koncepty..... | 4 |
| 1.3. Metodologická východiska práce..... | 6 |
| 2. Problémy migrace přes Saharu směrem ke Středomoří..... | 7 |
| 2.1. Historie migrace v regionu a transsaharské migrační trasy..... | 8 |
| 2.2. Příčiny neregulární migrace ze zemí subsaharské Afriky..... | 9 |
| 3. Rizika migrace přes Saharu..... | 11 |
| 3.1. Rizika spojená s přírodními faktory..... | 11 |
| 3.2. Rizika spojená s politickými faktory..... | 13 |
| 3.3. Rizika spojená s pašeráctvím..... | 22 |
| 3.4. Rizika spojená s bojem států proti neregulární transsaharské migraci..... | 26 |
| 4. Jaké faktory mají roli na vyšší zranitelnost migrantů..... | 29 |
| 4.1. Rizikové faktory v regionu západní a střední Afriky..... | 29 |
| 4.2. Rizikové faktory na cestě přes Saharu a v Libyi..... | 31 |
| Závěr..... | 37 |
| Summary..... | 39 |
| Použité zdroje..... | 41 |

Úvod

V evropském veřejném prostoru se pojednává o migraci z Afriky po desetiletí. Mluví se o tom, jaké důsledky může masový příliv migrantů mít pro fungování evropských států, o potenciální ztrátě pracovních míst pro evropské občany, kolik uprchlíků a migrantů by se do Evropy mělo přijímat apod. Po událostech navazujících na Arabské jaro v roce 2011, válečných konfliktech a zavedení restriktivní politiky v mnoha zemích východní a západní Afriky se v roce 2015 zvedla jen velice těžko kontrolovatelná migrační vlna směrem do Evropy přes Středozemní moře, která v evropské populaci vyvolala strach vůči přistěhovalcům a velkou míru xenofobie. Co je však v tomto veřejném prostoru reflektováno málo nebo je často přehlíženo, je debata o obrovských rizicích, které migranti podstupují při migraci ze svých zemí původu, přes Saharskou poušť a Libyi až ke Středozemnímu moři. Tato rizika jsou obrovská a nebezpečí nepramení pouze z nelítostného prostředí, skrz které migranti cestují. Lidé na těchto migračních trasách čelí brutálním formám násilí, vykořisťování a zneužívání ze stran obchodníků s lidmi, převaděčů a ozbrojených skupin, které se přiživují na jejich zranitelnosti a zoufalství.

Práce nejprve nastíní přehled současné literatury věnující se zde zkoumané problematice. Poté následuje přehled teoretických konceptů, které jsou v práci používány, a metodologická kapitola představující postupy zvolené pro analýzu tématu. Po obecném přehledu problematiky migrace přes Saharu přichází samotná analýza rozdělená na dvě části. Cílem první části je podrobně prozkoumat rizika a problémy, které migranti absolvují během své cesty do Evropy přes Saharskou poušť, a úlohu různých aktérů v souvislosti s těmito riziky, ať už se jedná o pašeráky, obchodníky s lidmi, ale i bezpečnostní složky tranzitních a cílových zemí. Vnesením světla do porušování lidských práv a nehumánního zacházení s migranty, ke kterému na těchto trasách dochází, se tato práce pokouší přispět k lepšímu pochopení velice složité dynamiky migrace v Saharském regionu. V druhé části se práce pokouší zjistit, zda existují některé demografické, ekonomické a sociální faktory, které by mohly předurčovat vyšší zranitelnost migrantů vůči nebezpečím migrace přes Saharskou poušť.

1. Teorie a metodologie práce

1.1. Přehled literatury

Seznam odborné literatury zabývající se otázkou migrace a uprchlictví ze zemí subsaharské Afriky je bohužel velmi stručný. Nedostatečné pokrytí tématu v odborné literatuře a úplná absence závěrečných akademických prací věnující se této problematice jsou právě důvodem, proč jsem si téma vybral. Pro svou studii jsem se rozhodl využít 4 knižní publikace, které mi v rámci tohoto tématu přišly nejrelevantnější.

Dvě rozsáhlé studie od Mirjam Van Reisen a Munyaradzi Mawere se zabývají problematikou obchodování s uprchlíky z Eritrei a na vliv telekomunikačních technologií, které stojí za rozvojem tohoto fenoménu. Ve svých knihách *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*¹ si kladou za cíl osvětlit obchodování s uprchlíky z Eritrey, zejména s důrazem na využití digitálních technologií a jejich vliv na usnadnění obchodu s lidmi, a dopady tohoto organizovaného zločinu na životy obětí. Nedostatkem knihy je ale to, že se zaměřuje pouze na Eritrejce a jejich zkušenosti, které se mohou v různých oblastech lišit od zkušeností ostatních migrantů ze zemí subsaharské Afriky, a tudíž je těžké z ní získat nějaká obecnější poznání, která by se dala obecněji aplikovat na širší spektrum lidí cestujících přes Saharu.

Druhá kniha autorek, *Roaming Africa Migration, Resilience and Social Protection*², zkoumá problematiku migrace v Africe a zaměřuje se na zkušenosti migrantů a způsoby, jakými se vyrovnávají s výzvami, které migrace přináší. Kniha se zabývá odolností migrantů výzvám čelit a následně rozebírá různé formy sociální ochrany, které jim jsou na cestách k dispozici. Někteří kritici však mohou namítat, že některé analýzy a případové studie obsažené v knize postrádají hloubku potřebnou k správnému uchopení zkoumané problematiky.

Další relevantní knihou pro tuto studii je *Migration, Refugees and Human Security in the Mediterranean and MENA*³ od Marion Boulbyho a Kennetha Christie. Cílem této knihy je poskytnout komplexní analýzu migrace a nebezpečí, kterému čelí uprchlíci jak na Středozemním moři, tak na Blízkém východu a v severní Africe. Autoři se rovněž zabývají

¹ Kinfu Abraha Gebre-Egziabher, Mia Stokmans, Mirjam Van Reisen a Munyaradzi Mawere. *Roaming Africa: Migration, Resilience and Social Protection*. Bamenda: Langaa Research & Publishing Common Initiative Group, 2019.

² Mirjam Van Reisen a Munyaradzi Mawere. *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*. Bamenda: Langaa Research & Publishing Common Initiative Group, 2017.

³ Marion Boulby a Kenneth Christie. *Migration, Refugees and Human Security in the Mediterranean and MENA*. Cham, Springer International Publishing AG, 2018.

způsoby, jakými lze bezpečnostní situaci na těchto migračních trasách zlepšit. Potenciální kritikou této literatury však může být fakt, že se autoři mohli snažit více proniknout do hlavních příčin migrace a vysídlování v regionu a rovněž nabídnout komplexnější informace o možných řešeních a doporučeních.

Čtvrtou knihou je publikace Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean: Trends, risks, development and governance*⁴, jejímž cílem je poskytnout přehled migračních trendů, rizik a správy migrace v regionech západní a severní Afriky a ve Středomoří. Zpráva zkoumá různé faktory migrace, rizika a zranitelnost, kterým migranti během své cesty čelí, a různé politické reakce států a mezinárodních organizací na toto téma. Celkově si zpráva klade za cíl poskytnout komplexní porozumění složitému a mnohostrannému fenoménu migrace v tomto regionu. Kritici by však autorům mohli vytknout, že k celkovému náhledu na tuto problematiku v publikaci chybí kritická analýza role globální mocenské dynamiky a historického dědictví, které se podílelo na tvorbě migračních vzorců a politik v regionu. Někteří navíc mohou namítat, že zpráva nevěnuje dostatečně velkou pozornost zkušenostem samotných migrantů.

1.2. Terminologie a koncepty

V momentě, kdy člověk opustí svou zemi, či je k tomu z nějakého důvodu přinucen, se stává migrantem. Definice migrace jako takové je prostorové přemístění osob přes libovolné hranice, spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo.⁵ Už toto vysvětlení poukazuje na množství aspektů a perspektiv, jejichž prostřednictvím je možné toto téma zkoumat. Mezinárodní migrant je pak člověk, který žije na území země, ve které se nenarodil, a získal jisté vazby k této zemi. Podle OSN se jako migrant označuje člověk, který v zemi jiné, než je země jeho původu, žije déle než jeden rok.⁶

Migrace jako taková se rozděluje na různé typy. Rozlišujeme například emigraci (vystěhování) a imigraci (přistěhování). Tato práce rozebírá migraci dobrovolnou a nedobrovolnou. Dobrovolný migrant je člověk, který se sám vědomě rozhodl svou zemi opustit, ať už kvůli hledání lepších pracovních příležitostí v zahraničí, lepších životních podmínek, kvalitnějšímu vzdělávání apod. Nedobrovolní migranti jsou ze své země většinou

⁴ Philippe Fargues a Marzia Rango, eds. *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*. Ženeva: International Organization for Migration (IOM), 2020.

⁵ „migration.“ UNHCR Master Glossary, <https://www.unhcr.org/glossary/#m> (staženo 18. dubna 2023).

⁶ „migrant.“ EMN Asylum and Migration Glossary, https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/glossary/migrant_en (staženo 18. dubna 2023).

vyhoštění, evakuování nebo v ní čelí perzekuci. V tomto případě se často mluví o pojmu vysídlování, pod které právě nedobrovolná migrace spadá.

Dalším pojmem, který je v práci často zmiňován, je uprchlík. Definice tohoto statutu byla v roce 1951 stanovena Úmluvou o právním postavení uprchlíků jako osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti.⁷ Tato skupina migrantů se od ostatních odlišuje zejména potřebou mezinárodní ochrany, která mu ve své zemi není poskytována. Problematika uprchlíků je spojená s azylem. Slovo azyl pochází z řeckého slova *asylon*, což v překladu do češtiny znamená útočiště. Azyl se v České republice definuje jako ochranný pobyt, který stát poskytuje příslušníku jiného státu nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s jejím pronásledováním. Uprchlík, kterému je azyl poskytnut, se pak nazývá azylant⁸. Jedním z nejčastěji používaných pojmů v souvislosti s migrací přes Saharu je pojem neregulérní migrant. Neregulérní migrací se většinou označuje pohyb osob mimo zákonných podmínek vysílajícího, transitního a přijímacího státu.⁹ Neregulérní migranti jsou tedy ti, kteří překročí hranice nebo pobývají na území přijímacího státu v rozporu se zákonnými normami. Většina neregulérních migrantů se do této situace dostane, pokud cestují s nepravými dokumenty nebo u sebe žádné dokumenty nemají, či pro přesun mezi státy nevyužívají oficiální hraniční přechody atd.

Pro tuto práci je velice relevantní i definice pašeráků a obchodníků s lidmi. Hranice mezi těmito dvěma aktéry může být v kontextu africké migrace přes Saharu velice tenká. Fenomén pašeráctví zpravidla spočívá ve finančním profitování z napomáhání neregulérním migrantům překračovat mezinárodní hranice. Obchodníci s lidmi mohou plnit podobnou funkci jako pašeráci. Většinou se však jedná o větší a více organizované skupiny lidí, které migranty unášejí buď přímo z jejich bydlišť, či na migračních trasách. Po únosu bývají migranti využíváni pro získání výkupného od rodin migrantů nebo na nucené práce, včetně prostituce.¹⁰

⁷ „Definice pojmu „uprchlík“.“, Úmluva o právním postavení uprchlíků. https://www.unhcr.org/cz/wp-content/uploads/sites/20/2016/12/Umluva_1951_a_Protokol_1967.pdf (staženo 15. dubna 2023)

⁸ „Azyl a uprchlictví.“, Odbor azylové a migrační politiky MVČR. Naposledy upraveno 22. března 2018. <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nase-hlavni-temata-mezinarodni-ochrana-mezinarodni-ochrana.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> (staženo 15. dubna 2023)

⁹ Marie Jelínková. „Neregulérní migrace.“, Encyklopedie migrace. Naposledy upravené 19. června 2018. <https://www.encyclopediao migration.org/neregulerni-migrace/> (staženo 14. dubna 2023)

¹⁰ Hein de Haas. *Irregular Migration from West Africa to the Maghreb and the European Union: An Overview of Recent Trends*. (Geneva: International Organization for Migration, 2016), 31 <https://www.unhcr.org/49e479ca0.pdf> (staženo 8. března 2023)

1.3. Metodologická východiska práce

Cílem práce je jednak popsat a interpretovat rizika, kterým čelí migranti v Saharské poušti na své cestě do zemí severní Afriky a dále přes Středozemní moře, a jednak odhalit, zda existují nějaké ekonomické, demografické či sociální faktory, které mohou různým migrantům předurčovat vyšší zranitelnost vůči nebezpečím na trasách. Speciální zaměření je zde na období po roce 2015 do současnosti, během kterého jsme mohli být svědky tzv. evropské migrační krize. Perspektiva je přitom soustředěna jak na země Afrického rohu a západní Afriky, jakožto zemí původu, tak i na saharský region a země Magrebu, kam většina subsaharských migrantů míří se záměrem najít si zde perspektivnější život nebo pokračovat dále do Evropy. Pozornost je věnována především dvěma otázkám: Jakým problémům migranti čelí během své cesty přes Saharskou poušť směrem ke Středozemnímu moři a existují nějaké faktory, které mohou zvyšovat pravděpodobnost, že tyto problémy zažijí?

K dosažení stanoveného cíle práce je jako metoda výzkumu zvolena kvalitativní analýza dokumentů, která se skládá ze dvou celků. První se soustředí na stručné shrnutí kontextu transsaharské migrace a následně rozebírá jednotlivá rizika cestování přes poušť i opravdové příběhy a výpovědi lidí, kteří tuto migraci absolvovali. V druhé části se práce pokouší interpretovat výsledky výzkumů na téma, co může determinovat vyšší zranitelnost jednotlivých migrantů cestujících přes Saharu. Volba tohoto tématu byla z velké části podmíněna skutečností, že ve světě, zejména v Evropě, se v uplynulých letech věnovalo spoustu pozornosti migrantům z Afriky a Blízkého východu. Vedlo se nespočet diskusí o obavách z neúspěšné integrace přistěhovalců, kulturních rozdílů, strachu z narušení kulturní celistvosti evropských států v případě, že by zde imigrantů bylo mnoho. O čem se ale ve veřejném prostoru mluví méně, jsou právě důvody, proč migrace ze subsaharských zemí vlastně začíná, a co tito lidé ještě v Africe musí podstoupit pro to, aby se o pobyt v Evropě mohli ucházet. Věřím, že právě pochopení tohoto kontextu může vést ke zlepšení situace jak na evropské, tak i africké straně dialogu o neregulární migraci, a možná v rámci této problematiky přinese i různá konstruktivnější řešení.

Výchozí pramenná báze ke zkoumání migračních tras přes Saharu tvoří hned několik dokumentů vypracovaných Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (dále jen UNHCR) a organizacemi jako jsou *Human Rights Watch*, *Amnesty International*, nebo výzkumným centrem *Mixed Migration Centre*. Všechny tyto reporty se věnují právě problematice transsaharské migrace a cestám uprchlíků až ke Středozemnímu moři. Jsou různou měrou společně spjaty a jejich uspořádání tak vytváří určitou strukturu, svým způsobem

i časovou osu popisující vývoj migračních tras, ale například i angažmá humanitárních organizací v regionu. V neposlední řadě práce čerpá z reportu Německého institutu globálních a teritoriálních studií. Tyto dokumenty slouží k interpretaci vývoje a procesu migračních tras přes Saharu a k popsání nebezpečí, kterým migrující lidé během těchto cest čelí. Práce rovněž z těchto dokumentů čerpá hned několik výpovědí samotných migrantů nebo uprchlíků, kteří tuto cestu podstoupili.

2. Problémy migrace přes Saharu směrem ke Středozevnímu moři

Mezi lety 2008–2019, zejména pak okolo roku 2015, jsme byli svědky apokalyptických výroků tehdejších představitelů členských států Evropské unie, stejně tak jako článků v médiích, o stále zvyšujícím se masovém exodu zoufalých afrických migrantů, kteří opouští své domovy, aby se vydali usilovat o lepší život v bohaté a nadějeplné Evropě. Nejčastěji lze v mainstreamové společnosti na toto téma pozorovat fotografie přeplněných starých člunů plujících na hladině Středozevního moře. Migrantů na těchto lodích jsou často vnímáni jako nevítaní vetřelci, a zároveň jako oběti afrických převaděčů a pašeráků. Evropská unie a státy severní Afriky se skrze tuto trajektorii snaží situaci zachránit přísnějšími kontrolami na moři a stále těžšími podmínkami pro vstup na jejich území.¹¹

To však vyvolávalo opačnou reakci, než o kterou tato opatření usilovala – skrz tyto omezení zastavit nebo výrazně zredukovat přítok neregulérních migrantů. Místo toho jsme mohli pozorovat neutichající počty migrantů, kteří ale při své cestě do Evropy museli čelit podstatně nebezpečnějším podmínkám. Staletí zažitá migrační trasy přes Saharu, které donedávna byly využívány, začaly být podrobovány stále větším kontrolám, zatímco zájem o migraci ke Středozevnímu moři neklesal, což pašeráky při cestě přes Saharu nutilo vyhledávat čím dál nebezpečnější trasy, kterými kontrolovaná území mohli společně s migranty obejít.¹² Proto, než migranti nastoupili na loď u libyjského pobřeží, byli mnozí z nich vystaveni mučení, znásilňování, držení v zajetí kvůli výkupnému či nuceným pracím a viděli kolem sebe umírat lidi.¹³ Dodnes mnoho uprchlíků a migrantů, kteří se z Libye snaží připlout do Evropy, hlásí četné zkušenosti s násilím a vykořisťováním.

S migrací neodmyslitelně souvisí podstupování rizika. Opuštění domova je nevyhnutelně spojeno s odchodem na neznámé území. Domov, který člověk opouští, může být

¹¹ Dirk Kohnert. *African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions*. Hamburk: GIGA Working Papers, 2007, 12.

¹² Kohnert, *African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions*, 15.

¹³ „Desperate Journeys,” UNHCR, naposledy upraveno v prosinci 2018.
<https://www.unhcr.org/desperatejourneys/> (staženo 14. dubna 2023).

nehostinný, a přesto je to známé místo. Cílová země se může zdálky jevit jako ráj, ale pro nově příchozího člověka bez občanských práv může být velice drsným prostředím. Ať už mezinárodní migranti cestují dobrovolně nebo jsou k migraci donuceni okolnostmi, bývají často nejzdatnější skupinou z jejich zemí původu. Ti, kteří jsou totiž schopni vycestovat na takto dlouhou vzdálenost, již obvykle musí disponovat dostatečným množstvím finančních prostředků na uhrazení transportu zprostředkovaného pašeráky. Tato skutečnost však na cestě do severní Afriky nemusí migrantům vůbec pomáhat. Jak během migrace, tak v cílových zemích mohou být vystaveni okolnostem, které mohou ovlivnit jejich vystavení riziku, a dokonce změnit jejich počáteční výhodu v nevýhodu. Migrace je reakcí na rizika a zároveň zdrojem dalších rizik.¹⁴

2.1. Historie migrace v regionu a transsaharské migrační trasy

Obchod a cestování v rámci Sahary a přes ni existovaly po většinu námi známé historie. Koncem 50. let 20. století migrovaly ze sahelské oblasti do severní Afriky tisíce lidí, kteří hledali zaměstnání v Libyi a Alžírsku poté, co se v obou těchto zemích rozvinula rozsáhlá poptávka po zahraničních pracovnících. Tento migrační tok měl často krátkodobou či cirkulární povahu, jelikož bylo mnoho migrantů zaměstnáváno v odvětvích ovlivněných sezónními podmínkami, jako je zemědělství či stavebnictví. Zatímco zpočátku se na cestu přes Saharskou poušť vydávali převážně mladší muži ze Sahelu, v 80. a 90. letech se demografie migrantů začala měnit a stala se více rozmanitou, ale stále zpravidla regulérní.¹⁵

O „nelegálních migračních“ se v kontextu tohoto regionu začalo mluvit poprvé na počátku 90. let 20. století, kdy Itálie a Španělsko zavedly pro africké imigranty vízovou povinnost.¹⁶ Toto opatření ale migraci nezastavilo, pouze donutilo migranty cestující do Evropy zvolit pro svou cestu nezákonné postupy. Spolu se zvyšující se nejistotou v zemích původu, válečnými konflikty nebo finančními či environmentálními problémy počet migrantů přibýval a Saharská poušť a země severní Afriky se tak v posledním desetiletí staly epicentrem obrovského toku lidí mířících ze sahelských států do Evropy, což v roce 2015 vyústilo ve známou migrační krizi.¹⁷

¹⁴ Fargues a Rango, *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, 133.

¹⁵ Julia Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, in *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, ed. Philippe Fargues a Marzia Rango (Ženeva: International Organization for Migration, 2020), 150.

¹⁶ de Haas, *Irregular Migration from West Africa to the Maghreb and the European Union: An Overview of Recent Trends*, 9.

¹⁷ Gebre-Egziabher, Stokmans, Van Reizen, Mawere, *Roaming Africa: Migration, Resilience and Social Protection*, 43

Dle dostupných důkazů je zřejmé, že nejvyhledávanější trasa přes Saharu vede do Libye, kam se migranti ze západní Afriky dopravují ze západu buď přes Mali nebo Niger a následně putují přes Alžírsko. Z východní části Afriky naopak migranti cestují přes Súdán či Egypt. V reakci na zhoršující se situaci se ale zpříšňovaly nejen podmínky pro obdržení povolení vstupu do zemí EU, ale i do Alžírska, Maroka, Libyi, Tunisku a Nigeru. Se zvýšením kontrol se cesty a pobyt v těchto tranzitních zemích stávají stále nebezpečnějšími. Ani to ale zoufalé migranty neodrazuje. Většina zemí v tomto regionu i přes svá opatření disponuje dlouhými a snadno propustnými hranicemi, což značně znesnadňuje možnost řádné regulace příchozích migrantů.¹⁸

2.2. Příčiny neregulární migrace ze zemí subsaharské Afriky

Důvodů, kvůli kterým se neregulární migranti rozhodnou rovněž zkusit své štěstí v Evropě, je hned několik. Mezi „push faktory“ patří konflikty v zemích, ekonomické potíže, zhoršující se právní situace, politické napětí či vylučování marginalizovaných skupin.¹⁹ Migranty většinou v zemích původu tíží nedostatek pracovních příležitostí a chudoba. Mnoho mladých lidí navíc migraci považuje za nejlepší, často i jedinou možnost, jak si dobře vydělat a naplnit své profesní ambice. Často na ně bývá vyvíjen i nátlak od rodin a ostatních vrstevníků.²⁰ Migranti, kteří se vydali na svou cestu přes Saharu dále ke Středozevnímu moři, bývají často nejstarší děti z rodiny (tzv. „breadwinners“), na které je delegována odpovědnost postarat se o zbytek rodiny a vydělat na jejich obživu.²¹

Pašeráci a obchodníci s lidmi rovněž hrají velice důležitou roli v rozhodovacím procesu migrantů. V zemích původu se často pohybují mezi vesnicemi a mluví s mladými lidmi, vybírají si potenciální zákazníky, jejichž rodiče by mohli být bohatí a někteří dokonce nabízejí, že je převezou zdarma a za cestu budou moci zaplatit, až když budou vydělávat v Evropě anebo nebudou muset platit vůbec, pokud dokážou sehnat ještě další tři kamarády, kteří by zaplatili. Z průzkumů je známo, že právě tyto nabídky eventuálně slouží jen jako návnada a skutečnou

¹⁸ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 150.

¹⁹ Constantinos Melachrinou, Marcello Carammia a Teddy Wilkin, Using big data to estimate migration „push factors“ from Africa, in *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, ed. Philippe Fargues a Marzia Rango (Ženeva: International Organization for Migration, 2020), 105.

²⁰ Fargues a Rango, *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, 4

²¹ Lorelle Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, in *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, ed. Philippe Fargues a Marzia Rango (Ženeva: International Organization for Migration, 2020), 164.

motivací pašeráků a obchodníků s lidmi není migrantům touto cestou pomoci, nýbrž držet je v zajetí, využívat je na nucené práce, prodat je jako otroky či je mučit kvůli výkupnému.²²

I přesto, že spousta uprchlíků zažívá různé formy nepokojů a extrémního násilí po desetiletí (např. v Konžské demokratické republice, Středoafričské republice, Burundi, Súdánu, Jižním Súdánu či v Somálsku), vnímají tito lidé útěk ze země až jako poslední možnost. Neochotu obyvatel z těchto regionů uprchnout navzdory všem nebezpečím, kterým jsou vystavováni (včetně ohrožení na životech, psychických traumat, hladu a podvýživy, sexuálního násilí a smrti), si autorka Stephanie D. Perhamová vysvětluje na principu tzv. „syndromu vařené žáby“. Tento syndrom zpravidla spočívá v tom, že pokud se žábu pokusíte vložit do vařící vody, vyskočí z ní. Pokud ale žábu vložíte do vody, která je o pokojové teplotě a velmi pozvolna vodu zahříváte, žába se začne vařit, aniž by si nebezpečí všimla. Ohrožené skupiny obyvatel si natolik zvykly na nebezpečí, že se rizika spojená se sháněním vody, nakupování potravin, hospodařením na polích či prodeji na trzích stávají rutinou. Míra násilí, která nutí civilisty hledat útočiště za hranicemi, je extrémní a nevybíravá.²³ Jako jeden z mnoha příkladů označuje Perhamová výpověď dospívajícího uprchlíka, který unikl z jihosúdánského města Yei a nedávno dorazil do Ugandy. Ve své výpovědi uvedl následující:

„u silnice zabíjeli lidi a dělali si uličku skrz všechny, co jim stáli v cestě. Řezali je do krku, aby jim usekli hlavu. Viděl jsem to a nemohl jsem s tím nic dělat. Díval jsem se na zem a tiše jsem pokračoval ve své chůzi spolu s ostatními.“²⁴

Nutno ale také podotknout, že vysoké množství migrantů se o lepší život v Evropě uchází také legální cestou, přes vízové styky, a pro cestu do své cílové země většinou využívají leteckou dopravu přímo ze svých zemí původu.²⁵ Tito migranti však bývají tou nejvzdělanější vrstvou v tamějších společnostech. Ze států, jako jsou Ghana, Keňa, Burundi, Nigérie či Sierra Leone, odešlo do členských zemí OECD 33 až 55 procent Afričanů s vysokoškolským vzděláním, jejichž hlavní motivací bylo zajištění si lepší životní úrovně a hledání zaměstnání.²⁶

²² UNHCR, „Desperate Journeys“.

²³ Boulby, *Migration, Refugees and Human Security in the Mediterranean and MENA*, 81-82.

²⁴ Boulby, *Migration, Refugees and Human Security in the Mediterranean and MENA*, 82.

²⁵ de Haas, *Irregular Migration from West Africa to the Maghreb and the European Union: An Overview of Recent Trends*, 9.

²⁶ Konhert, *African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions*, 9.

3. Rizika migrace přes Saharu

3.1. Rizika spojená s přírodními faktory

IOM pořádala v rámci své iniciativy *Missing Migrants Project* seminář s Ghaňany, kteří během své migrace do zahraničí ztratili rodinné příslušníky. Jeden mladý muž, který překonal Saharskou poušť, během semináře řekl: „Nikdo nemluví o tom, jaké to opravdu je.“ Hlavy kolem stolu přikyvovaly a navrátilci a rodinní příslušníci se začali dělit o příběhy o strašlivých podmínkách, kterým museli při přechodu pouště čelit. Jeden muž hovořil o tom, jak si před nástupem do nákladního auta, které ho mělo odvézt z Nigeru do Libye, přidával do vody benzín a řekl, že mu to pomohlo cítit menší žízeň. Jiný muž vyprávěl, že jeho pašerák nechal 20 lidí v poušti poté, co jejich kamionu došlo palivo.²⁷

Odborníci se již dlouho shodují, že přechod přes Saharu je jednou z nejnebezpečnějších migračních tras na světě, ale důkazů, které by toto tvrzení potvrzovaly, je málo. Zatímco ve Středozemním moři bylo od roku 2014 zaznamenáno více než 20 000 úmrtí, v Saharské poušti projekt IOM zaměřený na pohřešované migranty zaznamenal za stejné období 1898 mrtvých.²⁸ Vzhledem k povaze Saharské pouště a všemu, co se na migračních trasách děje, ale existují silná přesvědčení o tom, že jsou údaje o úmrtích při migraci přes Saharu pouze značně neúplné. Dle humanitárních organizací působících na tomto území téměř každý dotazovaný respondent uvedl, že byl svědkem hned několika úmrtí během své cesty přes poušť.²⁹

Migrace přes Saharu s sebou přináší jak přírodní rizika, které souvisí s překonáváním takhle rozsáhlého pouštního území, tak i rizika způsobená lidmi v důsledku neregulární migrace přes nebezpečné regiony. Stejně jako reporty o úmrtích na cestě přes Saharu jsou četné i výpovědi ohledně drsných podmínek během cesty či násilí. Migrantí rovněž velice často vypovídali o spolucestujících, kteří byli opuštěni v poušti. Není však jasné, kde k takovým incidentům došlo. Podobné zprávy ale přichází již minimálně 10 let. Již v jedné z prvních studií na toto téma z roku 2008 70 % migrantů dotazovaných v Maroku uvádělo, že se během přechodu Sahary setkala s hladem a žízní, vyčerpáním, násilím a nedostatkem hygieny.³⁰

²⁷ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 149.

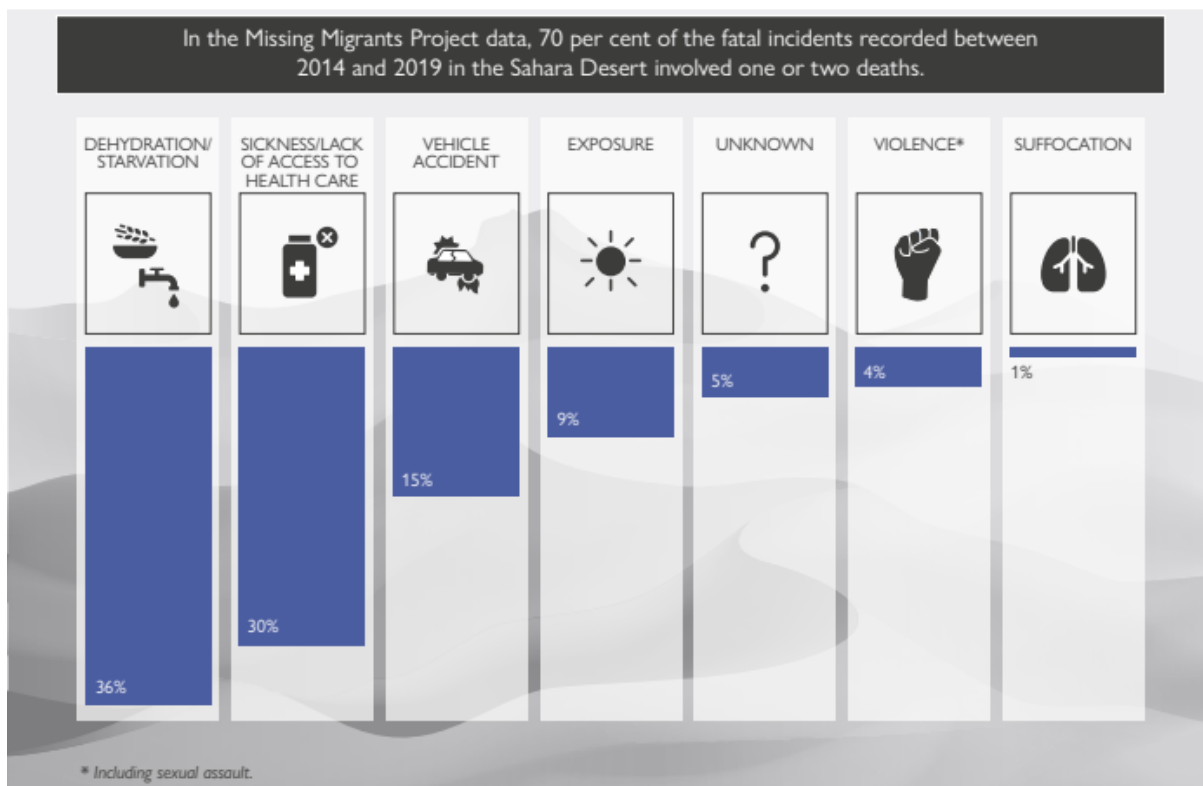
²⁸ Kate Dearden, Marta Sánchez Dionis, Julia Black a Frank Laczko, *Calculating „Death Rates“ in the Context of Migration Journeys: Focus on the Central Mediterranean* (Berlín: Global Migration Data Analysis Centre), 3.

²⁹ Doctors Without Borders, *Dying to reach Europe: Eritreans in search of safety* (Amsterdam: Doctors Without Borders, 2017), 25.

³⁰ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 153.

Většina cest přes Saharskou poušť probíhá v konvojích nákladních automobilů a poruchy těchto vozidel mohou být pro pasažéry smrtelné. Skutečnost, že většina migrantů se přes Saharu pohybuje neregulérně, znamená, že trasy většinou vedou daleko od obydlených oblastí, s malou nebo žádnou možností přístupu ke zdravotnickým zařízením nebo doplnění zásob. Mnoho rizik, která migranti uvádějí při přechodu přes Saharu, souvisí s rozsáhlým nehostinným terénem, který musí při své cestě překonávat. Vysoké teploty, nedostatek jídla a vody a dlouhé vzdálenosti představují samy o sobě velké nebezpečí, a to jak při regulérní, tak neregulérní migraci. Více než 3 ze 4 úmrtí zaznamenaných IOM jsou spojena s odlehlostí transsaharských cest. Patří mezi ně zejména úmrtí na dehydrataci a hlad (36 %), nemoci a nedostatečný přístup k lékařské péči (31 %) nebo vystavení přílišnému slunečnímu záření (9 %).³¹

Obrázek č. 1: Hlavní příčiny úmrtí migrantů zaznamenaných v Saahaře mezi lety 2014-2019³²



Osmadvacetiletá nigerijská žena uvedla v rozhovoru s organizací Human Rights Watch, jak cestu vnímala:

³¹ Black, „No one talks about what it’s really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 153.

³² Black, „No one talks about what it’s really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 152.

„Modlíte se za smrt. Pláčete tak moc, že už snad plakat nedokázete, ale pak pláčete ještě víc. Lidé umírají, omdlévají, jsou bití, znásilňováni. Ani svému největšímu nepříteli bych nedoporučila cestovat přes Saharu.“³³

3.2. Rizika spojená s politickými faktory

Vzhledem ke kontinuálnímu nucenému vysídlování obyvatel kvůli válečným konfliktům, dlouhotrvající nejistotě, restriktivním politikám či ekonomickým problémům v zemích východní i západní Afriky je v hostitelských zemích velice těžké zajistit migrantům přístup k trasám, které by byly bezpečné a hlídané. Nemalá část uprchlíků a migrantů ze zemí subsaharské Afriky zmínila, že byli uneseni a drženi v zajetí kvůli výkupnému. Ti, kteří nebyli uneseni hned na hranicích jejich zemí původu, byli často chyceni ozbrojenými skupinami při přecházení pouště. Únosci za jejich propuštění požadovali až 8 000 amerických dolarů. Mnozí z nich, včetně žen a dětí, uvedli, že během své cesty byli vystaveni různým formám násilí, včetně sexuálního. Osoby držené v zajetí byly zpravidla znásilňovány, drženy v různých skladech v pohraničních městech a vystavovány hladovění a různým formám mučení, včetně pálení horkým olejem, svazování ve stresových polohách, různému sexuálně a genderově podmíněnému násilí, a to většinou po dobu delší než 1 rok, dokud jejich rodiny neobstaraly potřebný obnos peněz pro vykoupení.³⁴ To vše nelze propojit k jednomu konkrétnímu viníkovi nebo skupině. Na zločinech páchaných na migrantech a uprchlících se podílí mnoho aktérů, od pašeráků a zahraniční stráže, po milice, potulné gangy či samotné migranty.³⁵

Pro ty, kteří se snaží docestovat do Libye, představovaly vážné nebezpečí i tehdejší probíhající válečné konflikty. Země byla mezi lety 2014–2020 zmítána krutou občanskou válkou, která ústila v násilí a všeobecné bezpráví v zemi, ačkoliv zde pašeráctví stále fungovalo.³⁶ Nestabilita v této oblasti znamenala nejen vysokou pravděpodobnost, že migranti zde mohli být uneseni a drženi v zajetí kvůli výkupnému, nuceni k práci nebo chyceni policisty a uvěznění v detenčních centrech, ale spousta pašeráků na základě této skutečnosti změnila cestu na méně zavedené trasy. I přesto je Libye optimální volbou pro většinu subsaharských migrantů. Navzdory dlouholeté akutní bezpečnostní situaci přitahovala Libye stále velké množství migrantů. Většina z přibližně 650 000 přistěhovalců, kteří se v zemi nacházeli v

³³ Human Rights Watch, *You Pray for Death* (Spojené státy americké: Human Rights Watch, 2019), 4-5.

³⁴ UNHCR, „Desperate Journeys“.

³⁵ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 153.

³⁶ Doctors Without Borders, *Dying to reach Europe: Eritreans in search of safety*, 29.

polovině roku 2019, do Libye přicestovala za pracovními příležitostmi a relativně vysokými platy.³⁷

Jeden muž z Čadu, kterého IOM v rámci zachování anonymity označuje pouze písmenem O., popisoval svůj příběh o tom, jak se v Libyi stal obětí mučení a vykořisťování. Rozhodl se opustit svou zemi koncem roku 2017. Jeho cílem byla Evropa, které chtěl dosáhnout právě cestou přes Libyi. Od smrti svého otce se o celou rodinu staral především on, a tak si od přesunu přes Saharu sliboval lepší pracovní podmínky a vyšší plat, který by mu pomohl rodinu zajistit. Po překročení hranic se v libyjském městě Sabha setkal se svým pašerákem, který ho měl převézt ke Středoziemnímu moři, kde se měl nalodit a pokračovat do Evropy. Jeho pašerák ho ale cestou prodal obchodníkům s lidmi. Ti ho spolu s ostatními zajatými migranty převezli do vězení, kde od nich požadovali výkupné. Aby je vystrašili a ukázali, jak vážně to myslí, jednomu z migrantů prostřelili nohu. Po O. požadovali zaplacení dvou milionů západoafrických franků (přibližně 70 500 českých korun), které on ani jeho rodina neměli. Zprvu svým únoscům radši tvrdil, že se svou rodinou není vůbec v kontaktu a nedokáže se s nimi spojit, ale ti mu nevěřili a začali ho za trest mučit. Bodli ho do stehna a poté ho po dobu jednoho týdne na noc zavírali do klimatizované místnosti až do rána následujícího dne, kdy byl znovu týrán. Poté byl O. převezen do jiné cely, kde dva měsíce přežíval o jednom kousku chleba a dvakrát denně dostával pár doušků vody. Prý si už nemyslel, že to přežije, a tak konečně zavolal své matce o pomoc. Ve snaze zajistit dostatečně velké finanční prostředky pro osvobození svého syna musela prodat rodinný dům za 1 500 000 západoafrických franků (53 500 českých korun), které poslala únoscům.³⁸

O. byl díky ní propuštěn z vězení, ale zůstal dále v rukou stejných únosců. Ti ho odvezli do města Zawiya nedaleko Tripolisu, kde se nacházel tábor s migranty. Jednoho dne přišel do tábora Libyjec s tím, že hledá člověka, který by u něj pracoval za plat. O. se přihlásil a s tímto mužem tábor opustil. U muže doma se následně dohodli na mzdě 17 000 dinárů (ekvivalent 3 200 českých korun) měsíčně za to, že bude O. pečovat o zahradu a krávy. O měsíc později se však O. žádné mzdy nedočkal. Ani po třech měsících. Po této době mu došlo, že jeho zaměstnavatel mu peníze nikdy nevyplatí. Odejít ale také nemohl, jelikož byl celý pozemek oplocen a zabezpečen O. tedy počkal, až jeho zaměstnavatel odejde ven, přeskočil zeď a utekl zpět do tábora.³⁹

³⁷ Fargues a Rango, *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, 5.

³⁸ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 172.

³⁹ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 172.

Následně si začal vydělávat jako dělník a mzdu si vyžadoval denně. Díky této práci se mu podařilo naspořit dostatek peněz na plavbu přes Středozemní moře, ale krátce po vyplutí byl chycen libyjskou pobřežní stráží a strávil dva měsíce v libyjském detenčním zařízení. Po propuštění ještě nějakou dobu pracoval v Libyi, ale kvůli zhoršující se bezpečnostní situaci se rozhodl pro cestu do Alžírsko. Po pěti dnech u alžírsko-libyjských hranic byl ale chycen alžírskou policií, která ho deportovala a spolu s dalšími migranty ho vysadila v nigerské poušti.⁴⁰

Také další země v regionu, zejména Mali, zažívají výrazné nepokoje, které přímo i nepřímo ovlivňují cestu migrantů přes Saharu, ať už v důsledku násilných útoků, nebo tím, že jsou migranti nuceni volit vzdálenější trasy přes poušť. Poblíž Gao, pašeráckého centra Mali, Micallef upozornil na tzv. „zdanění“ průchodu migrantů přes území, což je stále častěji se vyskytující fenomén. Od roku 2012, kdy v Mali došlo k státnímu převratu, musí konvoje migrantů pod výhrůzkou násilí platit ozbrojeným skupinám „daň“. ⁴¹ Pro migranty je obtížné se těmito skupinám vyhnout, zejména pak v okolí pašeráckých uzlů, studen nebo míst sloužících k doplňování zásob. Místní lupiči vědí, že právě tato místa jsou obvykle navštěvována migranty, kteří mají dostatečné množství peněz na uhrazení dlouhé cesty a často se i domlouvají s pašeráky, aby své zákazníky ošidili a vedli je těmito trasami. V Mali tato zvýšená četnost okrádání rovněž nutí migranty volit jiné cesty, které často spočívají z dlouhých pěších pochodů pouští. I zde docházelo k případům únosů za účelem obchodu s lidmi.⁴²

Jedna z případových studií provedených IOM popisuje anonymní výpověď muže označeného zkratkou M. Jedná se o mladého vysokoškolského studenta, který je jediným synem a hlavním živitelem rodiny, jelikož jeho otec je již po smrti. M. si před absolvováním posledního ročníku musel vydělat více peněz kvůli nákladům spojeným s obhajobou své diplomové práce, a tak se rozhodl krátkodobě odjet pracovat do Francie. Na začátku své cesty se vydal do Mali, kde se setkal s mužem, jenž ho měl spojit s pašerákem přepravující osoby do Alžírsko. M. mu zaplatil a nastoupil do autobusu, který ho dovedl do Agadezu v Nigeru. Zde M. týden čekal u svého pašeráka doma. Poté se na předem domluveném místě M. přidal ke skupině asi 152 osob a okolo druhé hodiny ráno odjeli v několika pickupech a menších vozidlech směrem do Alžírsko.⁴³

⁴⁰ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 172.

⁴¹ Mark Micallef, *The Human Conveyor Belt Broken: assessing the collapse of the human-smuggling industry in Libya and the central Sahel* (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2019), 76-77.

⁴² Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 154.

⁴³ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 170.

„Cesta trvala asi 12 dní kvůli častým poruchám vozidel v poušti. Dvě nigerijské dívky a jeden muž z Ghany v jeho skupině zemřeli kvůli nedostatku vody.“⁴⁴

Když se konečně dostali na pevnou cestu, M. zaslechl, jak se někdo zmiňuje o příjezdu do Libye. V tu chvíli M. pochopil, že nejeli do Alžírsko, jak mu bylo původně slíbeno. Nemohl se ale od karavany odpojit, takže pokračoval dál. Dorazili do Sabhy, kde byla celá jeho skupina zavřená do vězení ovládaného ozbrojeným gangem. Šéf věznice, původem z Ghany, jim všem oznámil, že byli prodáni a že musí zavolat svým rodinám nebo svým převaděčům a získat od nich peníze, aby mohli být opět propuštěni. M. svého pašeráka požádal o pomoc, ale ten mu tvrdil, že s tím nemá nic společného a že není nic, co by mohl udělat. M. tedy nezbývalo nic jiného než se obrátit na svou rodinu.⁴⁵

„Než se jeho příbuzným podařilo sehnat potřebnou částku, uplynuly tři měsíce. M. i zbytek jeho skupiny byli během této doby pravidelně mučeni. Členové gangu je chodili třikrát denně bít a M. kvůli tomu utrpěl četná zranění a v jednu chvíli nemohl dva týdny chodit. Když po třech měsících rodina M. poslala výkupné v hodnotě 1300 dolarů, zločinci ho ale dále odmítali propustit.“⁴⁶

Na konci svého příběhu M. popisuje, že se rozhodl utéct poté, co mu jeden ze spoluvězňů prozradil, že slyšel velitele skupiny mluvit o tom, jak má být M. prodán dalším obchodníkům s lidmi. Když jednoho dne zůstala brána od jeho cely na malý moment otevřená, M. se vyplížil pryč. Utíkal až k nedalekému staveništi, kde mu pomohli guinejští pracovníci. Dovezli ho do nemocnice, aby si mohl nechat ošetřit rány po mučení a následně se vydal zpět do Agadezu, kde vyhledal pomoc v tranzitním středisku IOM.⁴⁷

Podobné únosy byly bohužel běžnou zločineckou taktikou i v Súdánu. V zajetí bývali migranti většinou drženi kvůli výkupnému nebo se stali oběťmi obchodníky s lidmi. Za původní příčinu vzniku těchto zločineckých skupin lze označit nelegální obchod se zbraněmi, které Írán přes Eritreu, Súdán a Egypt nechával dovážet do Gazy.⁴⁸ Podle londýnské skupiny

⁴⁴ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 170.

⁴⁵ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 170-171.

⁴⁶ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 171.

⁴⁷ Yuen, Overview of migrants in vulnerable situations assisted in the transit centres, the Niger, 171.

⁴⁸ Van Reizen, Mawere, *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*, 31

Monitoring Group obchod s lidmi z Afrického rohu začal právě v souvislosti s dodávkami těchto zbraní. Lidé byli často uneseni z Eritrey, z uprchlických táborů v Súdánu či Etiopii, nebo když byli na cestě dál na sever. Trasy, kterými byli převáženi, se takřka vždy shodovaly s cestou, přes kterou se do Gazy pašovaly zbraně. Jeden z eritrejských informátorů si to vysvětluje právě odhalením této zásobovací trasy izraelskými bezpečnostními složkami. Izraelci začali takovéto konvoje bombardovat pomocí bezpilotních letounů, které disponovaly radary. Dokud však byly tyto vozy napěchované „uprchlíky“, zbraně přes ně nebyly vidět a konvoje se tak do Gazy opět mohly dostat nepozorovaně.⁴⁹

V návaznosti na to začalo po roce 2010 výrazně přibývat únosů Eritrejců a dalších migrantů v Súdánu či Egyptě. Jednalo se zejména o ženy a děti, které okolo uprchlických táborů hledaly dřevo na podpal, ale i o muže pracující na okolních polích.⁵⁰ Jedna z výpovědí uprchlíka, který se stal obětí obchodníků se zbraněmi, zní:

„Když mě unesli, byl jsem v uprchlickém táboře Shegarab v Súdánu. Byl jsem zde teprve dva týdny. Ti, kteří zde žili déle, by se do této pasti narozdíl ode mě asi nechytily. Do tábora přišli nějakí Rašajdové (pozn. autora: kmenové etnikum podílející se na obchodu s lidmi) a urgovali, ať jdu rychle za nimi, že někdo přišel s nabídkou práce. Já a několik dalších lidí jsme se následovali a najednou se na nás vrhli a nutili nás nastoupit si do aut. Odvezli nás na jedno místo v Kassale a tam nás drželi v zajetí. Byli tam vždy čtyři strážníci – každý den jiní. Odtud nás odvezli na hranici s Egyptem. Byli jsme rozdělení do dvou aut, v každém bylo patnáct lidí. V obou autech byly kališníkovy, raketometry a granáty. Naložili tam tolik zbraní, kolik se jich jen kolem nás vešlo, a nějaké dali i do kufru auta. Nevím, odkud zbraně byly, ale byly velmi nové. Nebylo možné zjistit, kolik zbraní tam je, ale věděl jsem, že nejméně 2 raketometry. Viděl jsem totiž jejich hlavice.“⁵¹

Do těchto únosů byli zapojeni i súdánské policisté a pohraniční stráž. Jeden uprchlík, který překročil eritrejské hranice se svým přítelem, popisuje:

⁴⁹ Van Reisen, Mawere, *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*, 34-37

⁵⁰ Van Reisen, Mawere, *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*, 38

⁵¹ Van Reisen, Mawere, *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*, 36-37

„Se svým kamarádem jsme se rozhodli opustit Asmaru a vyrazili do Súdánu. Na hranicích jsme se setkali s policisty a řekli jsme jim, že jsme na cestě do uprchlického tábora. Strážníci nás přivítali a řekli nám, abychom počkali na auto, které nás vyzvedne. Když auto dorazilo, zjistili jsme, že řidiči jsou Rašajdové. Řekli si o 3000 dolarů a sdělili nám, že jedeme do Izraele. Když jsme protestovali, zmlátili nás.“⁵²

Vypovídající uprchlík i jeho kamarád si prý byli vědomi nebezpečí, které je na cestě může potkat, ale nepředpokládali, že je toto nebezpečí čeká i od samotných strážníků. Podle investigativní novinářky Meron Estefanos byla tato spolupráce mezi súdánskou pohraniční policií a obchodníky s lidmi navázána proto, že uprchlíci byli schopni Rašajdy rozeznat od ostatních a vyhýbali se jim právě protože v Eritrei všichni ví, co Rašajdové dělají. Obchodníci s lidmi tak začali najímat zkorumpované súdánské policisty, kteří práci dělali za ně.⁵³

I když obchod se zbraněmi směrem na Sinaj a dále do Gazy eventuálně skončil, o obchodu s východoafrickými uprchlíky se to bohužel říct nedá. Z dostupných údajů vyplývá, že eritrejští a etiopští uprchlíci jsou vůči těmto zločineckým skupinám nadále obzvláště zranitelní. Únosci totiž logicky předpokládají, že kvůli dálce, kterou podstupují, budou mít i relativně velký obnos peněz nebo již mají nějaké úspěšné příbuzné v zahraničí, kteří jim tu cestu platí, protože „běžný“ občan těchto zemí by si takovou cestu nemohl dovolit.⁵⁴ Je běžnou praxí, že lidé překračující hranice z Eritrey a Etiopie do Súdánu, bývají unášeni již na hranicích či prodáváni súdánským obchodníkům s lidmi v případech, kdy například nejsou schopni pašerákům zaplatit poplatky spojené s cestou, nebo když se migranti zkrátka nechají pašeráky oklamat.⁵⁵

Než se tedy migrantům a uprchlíkům z této oblasti podaří nastoupit do lodí vyplouvajících z libyjského pobřeží do Evropy, mnozí z nich si projdou extrémními způsoby mučení, držením v zajetí kvůli výkupnému a jsou svědky mnoha úmrtí.⁵⁶ Mladý Somálec evakuovaný z Libye do Nigeru průběh své cesty popisoval následovně:

„V Somálsku, odkud pocházím, bylo extrémní sucho. Lidé umírali a nebyla zde žádná práce. V roce 2016 jsem se tedy rozhodl odejít. Upřímně řečeno, myslel jsem si, že je to v

⁵² Van Reisen, Mawere, *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*, 44

⁵³ Gebre-Egziabher, Stokmans, Van Reisen, Mawere, *Roaming Africa: Migration, Resilience and Social Protection*, 46

⁵⁴ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 154.

⁵⁵ UNHCR, „Desperate Journeys“.

⁵⁶ UNHCR, „Desperate Journeys“.

Somálsku špatné... Ale to, co jsem viděl od té doby na cestě sem... Lidi byli mučeni a zabíjeni elektrickým proudem...

Když jsem odjížděl, nevěděl jsem, kam půjdu, ani jak se tam dostanu. Vzal jsem si s sebou asi 1000 dolarů, které jsem všechny zaplatil převaděčům v Libyi. Nejdřív jsem se vydal do Jemenu a pak jsem se na lodi několik týdnů plavil přes moře do Súdánu. Vzali všechna naše zavazadla a vyhodili je. Na této cestě nikoho nezajímá, jestli přežijete nebo ne. Naše loď ani nebyla dost velká na to, aby nás všechny unesla. Když jsme dorazili do Súdánu, převaděči nás dále vezli autem, ve kterém ale nebylo dost místa. Skládali nás jednoho na druhého a když jsme si stěžovali, zbili nás. Dva týdny jsme skoro nejedli. Nemohli jsme. Mnoha lidem bylo špatně a zvraceli, dva lidé dokonce zemřeli. Můj dobrý kamarád na tom byl tak špatně, že tam zemřel.“⁵⁷

Muž dále ve zkratce pokračuje o svém pobytu v Libyi, odkud byl nakonec zachráněn. Vyprávěl, že byli drženi v díře vykopané pod zemí, ve které se nedalo spát.⁵⁸

„Všude kolem nás byli červi, kteří nám žrali kůži. Únoscí nám dali telefon, abychom mohli zavolat rodině a požádat je o peníze. Když jsem jim zavolat odmítl, svázali mi ruce a nohy, polili mě vodou a pouštěli do mě elektrický proud, dokud se mi netřásl celé tělo.“⁵⁹

Omar, který se v roce 2017 rozhodl opustit Súdán a ucházet se o lepší život v Libyi, pro UNHCR popisoval svou cestu. Nejprve si našel převaděče, kteří ho převezli za libyjské hranice do města Kufra. Musel jim zde zaplatit 3000 libyjských dinárů (cca 15 000 českých korun), což byla částka, na níž byli předem domluveni, a která měla pokrýt pašerácké služby i v rámci Libye. Následně se přesouval z místa na místo, od převaděče k převaděči. Všichni pašeráci podle něj byli dobře propojení, ale tvrdili opak a chtěli po něm další peníze, které pro ně ale již neměl. Jeden z převaděčů nakonec řekl, že ho doveze do Tripolisu, a že mu zaplatí tam. Místo toho ale Omara vzal do skladu v Bani Walidu.⁶⁰ Situaci zde popisoval Omar následovně:

„Zde nám šli naproti ozbrojení muži, kteří nás nahnali do podzemního vězení, kde bylo přibližně 500 dalších vězňů. Nejprve si od nás vyžádali telefonní čísla na naše rodiny, aby jim mohli zavolat a donutit je dát jim za nás výkupné. Poté nás bili, celý den a celou noc. Druhý

⁵⁷ UNHCR, „Desperate Journeys“.

⁵⁸ UNHCR, „Desperate Journeys“.

⁵⁹ UNHCR, „Desperate Journeys“.

⁶⁰ Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 33.

den nám řekli, abychom zavolali svým rodinám. Od každého z nás požadovali 10 000 dinárů (pozn. autora: cca 50 000 CZK), jinak nás nechají v této cele zemřít.

Ta cela byla strašná. Neměli jsme ani záchody. Museli jsme vykonávat potřebu tam, kde jsme spali. Lidé kolem nás umírali hlady. Pro zločince pracovalo přibližně 35 cizinců, z toho někteří byli rovněž migranti, které nutili, aby pro ně pracovali. Řekli jsme jim, že nemáme tolik peněz, že naše rodiny jsou chudé. Stále nás pustit nechtěli, a tak jsme jednoho dne zkusili utéct. Když si toho všimli, začali na nás střílet a 7 lidí zabili. Pak nás všechny chytili, svázali nám ruce a nohy a začali nás strašlivě mučit. To nepřežilo dalších 7 našich přátel.

V mučení pokračovali bez přestávky celé čtyři další dny. Některé z nás strčili do bazénu s vodou a poté do něj pouštěli elektrický proud. Pak nás vytáhli a taveli nám na kůži plast. Všechno si to natáčeli a posílali to našim rodinám. Po celé tyto 4 dny jsme neměli žádné jídlo ani vodu. Museli jsme pít vlastní moč, abychom přežili. Všichni jsme byli tak špinaví. Na kůži nám žil malý hmyz. Hodně jsme trpěli.“⁶¹

Brutalita mučení, kterému vězni v celách čelili, se podle něj lišila do několika stupňů. Prvním bylo normální bití rukami, druhým bití klacky či plastovými trubkami, třetím poté bylo mučení elektrickým proudem či litím vařicího oleje na kůži. Někdy únosci rozžhavili kov, který následně přikládali vězňům na kůži. Tyto druhy mučení byly na migrantech vykonávány zcela v závislosti na tom, jak velké výkupné za sebe byli schopni zaplatit. Ti, kteří za sebe nemohli zaplatit nic, čelili těm nejhorším stupňům mučení. Omar také vyprávěl o tom, že ženy uvězněné v cele byly každý den odváděny únosci, kteří je nutili pracovat v nevěstincích jako sexuální otrokyně.⁶²

Eritrejka evakuovaná z Libye do Nigeru, která spolu s ostatními migranty cestovala kamionem ze Súdánu ke Středozemnímu moři, popisovala další formy extrémního násilí, kterým byla svědkem:

„Přála bych si, abych do toho náklad'áku nikdy nenastoupila. V celé skupině jsme byly jen 3 dívky. Cesta přes Saharu do Libye trvala sedm dní a každý z těch sedmi dní nás ti pašeráci znásilňovali. V Libyi jsme byli předáni dalším pašerákům, kteří nás dva týdny drželi pod

⁶¹ Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 33.

⁶² Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 33.

zámkem. Každý den nás bili, ale aspoň jsme už nebyly znásilňovány. Odsud jsme měli pokračovat dále na sever, ale někdo nás unesl. Museli jsme zaplatit 6500 dolarů, aby nás prostě vrátil zpět, kde jsme byly předtím. Odtud nás následně převezli opět k jiným pašerákům, kde jsme byli v zajetí od února do listopadu 2017. Pořád nás mlátili, aby z nás dostali další peníze. Muže mučili tak, že jim na kůži tavili plast nebo nad ohněm nahřívali kovové lžíce, které jim poté tiskli na kůži. Nevím to jistě, ale slyšeli jsme, že tam na následky brutálního mučení zemřelo nejméně deset lidí.“⁶³

Každý sedmý migrant z východní Afriky, který byl dotazován během své cesty do Libye, Egypta nebo Evropy v období od května 2017 do ledna 2019, uvedl, že byl unesen, a to nejčastěji v Súdánu (44,2 %), ale i v Egyptě (22,6 %) a Libyi (18,9 %).⁶⁴ Mnoho lidí, se kterými UNHCR vedl rozhovory, když už byli v Evropě, uvedlo, že i po zaplacení požadovaného výkupného byli znovu zadržováni kvůli dalšímu výkupnému, jelikož byli uneseni nějakou další skupinou. Podle mezinárodní organizace Lékaři bez hranic bývají unesené ženy a dívky navíc nuceny k prostituci.⁶⁵ Eritrejský muž, který vyprávěl o tom, jak byl celý jejich konvoj unesen v súdánské poušti, popisoval:

„Být svědky sexuálního násilí na našich ženách bylo na cestě to úplně nejhorší. Pokud jim řeknete, aby přestali, zabijí vás, nebo vás prostě nechají zemřít v poušti.“⁶⁶

Ačkoliv nejsou k dispozici dostatečné reprezentativní statistiky, sexuální útoky během transsaharské migrace jsou časté a nejčastěji je nahlašují osoby migrující z Nigérie a z Afrického rohu. Ze 1700 migrantů obou pohlaví, kteří byli dotazováni organizací IOM z oblasti Afrického rohu, více než jeden ze tří (563) uvedli, že byli svědkem nebo přímo obětí sexuálního a genderově podmíněného násilí.⁶⁷ Eritrejské ženy, z nimiž vedli rozhovory Lékaři bez hranic, uváděly, že před cestou přes poušť ze Súdánu do Libye sháněly injekce s antikoncepcí, protože slyšely o tom, jak často bývají ženy na této trase znásilňovány.⁶⁸ Studie organizace Human Rights Watch, která se zabývala problematikou obchodu s nigerijskými ženami uvádí, že

⁶³ UNHCR, „Desperate Journeys“.

⁶⁴ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 154.

⁶⁵ Doctors Without Borders, *Dying to reach Europe: Eritreans in search of safety*, 26.

⁶⁶ Doctors Without Borders, *Dying to reach Europe: Eritreans in search of safety*, 26.

⁶⁷ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 154

⁶⁸ Doctors Without Borders, *Dying to reach Europe: Eritreans in search of safety*, 26

sexuální zneužívání ze strany obchodníků s lidmi byla věc, se kterou se ženy setkávaly na každém kroku jejich cesty, včetně přechodu přes Saharu.⁶⁹

Tyto informace potvrzují i zdroje Podpůrné mise OSN v Libyi (UNSMIL). V oficiálním reportu za leden až září 2019 UNSMIL uvedla, že sexuální násilí únosci je využíváno hned z několika důvodů, mezi které patří vydírání, podrobování si migrantů či jejich trestání, ale je prováděno i jako forma zábavy. Tyto nehumánní činy pak zahrnují prvky obrovské krutosti a psychického týrání. Sexuální násilí na trasách přes Saharu a v Libyi rozhodně není jednorázovou záležitostí. Naopak, migranti a uprchlíci jsou podle organizace v kontextu saharského bezpráví sexuálnímu násilí vystavováni opakovaně a ze strany různých pachatelů. Muži a chlapci bývají nuceni sexuální násilí sledovat, a to jak na dospělých ženách, tak na nezletilých dívkách, včetně svých rodinných příslušníků. Ženy rovněž bývají nuceny páchat sexuální násilí na mužích a chlapcích z řad migrantů. Velká část tohoto násilí je navíc prováděna veřejně nebo nahrávána za účelem ještě většího ponížení osob či k jejich následnému vydírání.⁷⁰

Jedna žena, která migrovala na sever Afriky se svým manželem, pro UNHCR vypovídala, že byla na cestě pašeráky opakovaně znásilňována. Jelikož ale tyto muži neměli žádné kondomy, na sex používali igelitové sáčky. Popisovala, že během cesty byla opakovaně těhotná a vždy brzy potratila.⁷¹

3.3. Rizika spojená s pašeráctvím

Jak již bylo popsáno na začátku této kapitoly, přinejmenším od poloviny roku 2000 je migrace ze subsaharských zemí do Magrebu do značné míry neregulérní, což znamená, že naprostá většina migrantů projíždějících přes Saharu využívá služeb převaděčů, aby se dostali do cíle své cesty. Cesty přes poušť trvají obvykle tři až sedm dní a bez člověka, který se v pouštních oblastech dobře vyzná, je nemožné ji absolvovat. Převaděči v regionu Sahary tradičně patří ke kočovným nebo polokočovným skupinám, které zde cestují již po staletí. Ačkoli se pašeráci pro média a širší společnost mohou jevit jako zločinci zneužívající migranty, ve skutečnosti je to malá část reality pašeráků, kteří kvůli kriminalizaci transsaharské migrace musí volit daleko

⁶⁹ Human Rights Watch, „*You Pray for Death*“, 5

⁷⁰ United Nations Support Mission in Libya, *Report of the Secretary-General* (Ženeva: United Nations Security Council, 2019), 9-10, https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/sg_report_on_unsmil_s_2019_628e.pdf (staženo 20. dubna 2023)

⁷¹ Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 15

obtížnější způsoby, jak poušť s migranty překročit. Se zpřísnováním imigrační politiky v zemích Magrebu si převaděči vybírají nebezpečnější trasy, zvyšují poplatky za své služby a uchylují se k novým způsobům, jak migranty a uprchlíky vykořisťovat. Tento faktor tedy přímo přispívá k častějšímu porušování lidských práv, kterým lidé na cestě ke Středoziemnímu moři čelí. Evropská politika, která kriminalizuje převaděčství a obchod s lidmi zároveň nedokáže efektivně mezi těmito dvěma trestnými činnostmi efektivně rozlišovat, což může rovněž vést k zhoršení rizik pro lidi na cestách do Evropy. Je pozoruhodné, že téměř třetina převaděčů dotazovaných výzkumnou iniciativou 4Mi uvedla vyšší poptávku po jejich službách ze strany uprchlíků právě v důsledku přísnějších kontrol na hranicích tranzitních a cílových zemích v regionu.⁷²

Západní trasu přes Saharu využívají především lidé ze západní Afriky. Nejčastěji putují přes severní část Nigeru, ale také přes Mali či jižní Alžírsko, k jihozápadní hranici Libye. Navzdory tomu, že v západní Africe figuruje hospodářské společenství ECOWAS, díky němuž by měli mít migranti volný pohyb po území 15 členských států, je realita dost rozdílná a v důsledku zákonů bojujících proti neregulární migraci je pro přechod těchto zemí je využití pašeráckých služeb téměř nutností. Ačkoliv tato migrace v rámci regionu teoreticky není nelegální, migranti většinou cestují bez dokladů nebo se chtějí vyhnout oficiálním hraničním přechodům. Východní trasu využívají především migranti původem ze Somálska, Eritrey a Etiopie, kteří následně pokračují přes Súdán a Čad k jihovýchodní hranici Libye. Obě tyto trasy však nejsou jednolité, ale skládají se z mnoha dílčích tras, které pašeráci využívají střídavě podle měnících se rizik a ekonomických nákladů.⁷³

Pro Eritrejce prchající ze své země začíná nebezpečí hned před překročením hranic. Ty jsou totiž velice intenzivně hlídány a za pokus o útěk mohou vojáci dezertéry na místě střílet. Přejít hranice s pašeráky je tak o dost rozumnější než se snažit do sousedních zemí přemístit po svém. Ani pro pašeráky však toto není dlouhodobá práce. Neustále hrozí, že budou chyceni a jakmile se dostanou do rukou státním orgánům, už o nich nikdo nemá žádné informace.⁷⁴

Výzkumný systém organizace Mixed Migration Centre si dal za cíl hlouběji porozumět problematice převaděčů, vytvořit bližší profil těchto lidí a rovněž lépe porozumět charakteristikám jak sítí, ve kterých fungují, tak i těchto lidí samotných. Výzkumníkům se

⁷² Black, „No one talks about what it’s really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 154.

⁷³ Ana-Maria Murphy-Teixidor, Ayla Bonfiglio, Vanessa Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route“ in *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, ed. Philippe Fargues a Marzia Rango (Ženeva: International Organization for Migration, 2020), 217.

⁷⁴ Van Reisen, Mawere, *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*, 28

podarilo spojit s téměř 400 pašeráky, celkem s 80 ženami a 293 muži, se kterými následně provedli výzkum. Věk převaděčů se pohyboval od 21 do 65 let, s mediánem 39 let. Pašeráci ze severní Afriky měli v průměru vyšší úroveň dosaženého vzdělání než jejich západoafričtí protějšci: 42 % z nich dosáhlo odborného vzdělání a 17 % vysokoškolského vzdělání, zatímco v západní Africe výsledky ukazovaly přibližně 3 % a 5 %, ve stejném pořadí. Zatímco severoafričtí pašeráci jako důvod pro vykonávání této trestné činnosti nejčastěji označili snahu pomoci v cestě migrantům (49,5 %), v západní Africe byla hlavní motivací pašeráků možnost vydělat si více peněz než v jejich oficiálním zaměstnání (79,2 %). Většina pašeráků (70,5 % v severní Africe a 83,2 % v západní Africe) pracovala v rámci pašerácké sítě, ale velikost a vliv těchto sítí se u respondentů lišily. Zatímco někteří převaděči uvedli, že jsou součástí poměrně úzké sítě, která dokáže zorganizovat cestu z místa původu až do Evropy, jiní popisovali spolehlivé propojení s ostatními převaděči, o kterých ale mají často velmi omezené znalosti.⁷⁵

Na téma pašeráků bylo v Libyi dotázáno i 5159 uprchlíků a migrantů. 32 % respondentů uvedlo, že nevyužilo služeb žádného převaděče, zatímco přibližně 37 % cestovalo s jedním a 31 % s vícero převaděči během své cesty do Libye. Na následnou otázku, jak by migranti zařadili pašeráky, se kterými cestovali, označilo 58,7 % převaděče za „cestovní agenty“, zatímco pouze 11 % respondentů mluvilo o pašerácích jako o zločincích. Co se týče obstarávání jídla, vody, případně zdravotnických potřeb, pašeráci v severní Africe byli podle migrantů nejčastějšími poskytovateli těchto „služeb“ (53,6 %). V západní Africe byli pašeráci na druhém místě (23,5 %) po přátelích a rodině (37,7 %). Je však třeba poznamenat, že tato pomoc zpravidla nebývá poskytována zdarma, nýbrž ji převaděči zahrnují do finální částky za cestu. Vysoký podíl převaděčů, kteří migrantům zajišťují jídlo, vodu a ostatní potřeby, lze také částečně vysvětlit i tím, že jsou jedni z velice mála lidí, nebo úplně jediní, které migranti na své cestě potkají.⁷⁶

Tato skutečnost však neznamená, že pašeráky můžeme srovnávat s ostatními aktéry, jejichž cílem je poskytovat podporu lidem cestujícím přes Saharu, nebo že pašeráci uprchlíkům a migrantům neškodí. Jen v květnu 2020 bylo v Libyi brutálně zavražděno 30 migrantů pašeráckou rodinou, u které zůstávali během tranzitu. Dalších 11 zraněných přeživších bylo tehdy v kritickém stavu odvezeno do blízké nemocnice.⁷⁷ Při zkoumání hlavních pachatelů

⁷⁵ Murphy-Teixidor, Bonfiglio, Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route,“ 219-222.

⁷⁶ Murphy-Teixidor, Bonfiglio, Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route,“ 222-224

⁷⁷ Sertan Sanderson, „Trafficker family kills 30 migrants in alleged revenge attack in Libya,“ *Info Migrants*, 29. května 2020, <https://www.infomigrants.net/en/post/25073/trafficker-family-kills-30-migrants-in-alleged-revenge-attack-in-libya>

sexuálního či fyzického násilí, okrádání, únosů atd., byli převaděči často uváděni jako jedni z hlavních viníků (41 %). Od roku 2019 reportů ze strany migrantů o vykořisťování pašeráky přibývá. S přísnějšími kontrolami podél libyjského pobřeží, které pašerákům znemožňují migranty vyslat přes moře, hledají někteří alternativní způsoby, jak na migraitech vydělat. Mezi ty patří například spolupráce s obchodníky s lidmi, kterým bývají migranti prodáváni za účelem získání výkupného či k využívání na nucenou práci. Vzhledem k již několikrát zmiňované tenké hranici mezi pašeráky a obchodníky s lidmi, respondenti při otázkách na převaděče v některých případech spíše popisovali vykořisťování osob, které spíše sedí do rámce obchodu s lidmi. Některé ženy dotazované v Libyi se například zmiňovaly o situacích, ve kterých je pašeráci nutili k prostituci.⁷⁸ Jedna nigerijská žena situaci líčila takto:

„Než jsme opustily Sabhu, jeden z převaděčů nás vzal k sobě domů, abychom měly kde přespat do druhého dne. Když jsme k němu dorazily, začal se chovat zvláště. Zavřel nás [čtyři ženy, pozn. autora] do jedné místnosti a řekl nám, abychom se svlékly, ať si může prohlédnout naše těla a vybrat si tu nejlepší z nás. Poté nás jednu po druhé sexuálně zneužíval a v ruce držel pistoli, abychom se přitom nebránily.“⁷⁹

V Alžírsku, kde UNHCR provedlo výzkum s více než 1800 migranty a uprchlíky, nahlásilo 31 % respondentů, že ze strany pašeráků zažilo různé formy protiprávního či nehumánního zacházení, mezi které patřilo vydírání, sexuálně a genderově podmíněné násilí nebo byli využíváni k nuceným pracím či prostituci. Podobné případy byly zaznamenány i v několika oblastech západní Afriky. Uprchlíci a migranti, kteří cestovali přes město Gao, podávali četné reporty o tom, že byli uvězněni v ghettech, kde jim pašeráci zabavili osobní a cestovní doklady a další posun v jejich cestě výrazně odkládali, což jasně svědčí o síti obchodníků s lidmi, kteří zabavování dokladů využívají k získání větší kontroly nad migranty.⁸⁰ Žena z Pobřeží slonoviny, se kterou byl veden rozhovor právě v Gao, uvedla:

„Slyšela jsem, že ženy bývají v domech pašeráků znásilňovány. Já jsem osobně nic takového nezažila. Převaděči mě však násilím připravili o peníze. Vzali mi všechno, co jsem

⁷⁸ Murphy-Teixidor, Bonfiglio, Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route,“ 224.

⁷⁹ Murphy-Teixidor, Bonfiglio, Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route,“ 225.

⁸⁰ Murphy-Teixidor, Bonfiglio, Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route,“ 225.

*měla. I když jsme si stěžovali na policii, nestalo se vůbec nic. Pašeráci totiž spolupracují s místními bezpečnostními složkami.*⁸¹

Mnohá rizika spojená s převaděčstvím migrantů přes Saharskou poušť souvisejí se samotnými formami tranzitu. Migranti se obvykle tísní na korbách menších či větších nákladních aut, přičemž na korbě běžného pickupu může být až 30 osob. Za těchto okolností se běžně stává, že někdo z korby takového vozidla vypadne ven, což se v odlehlých oblastech pouště rovná rozsudku smrti. Ritano a Tinti uvedli, že téměř všichni z dotazovaných migrantů, kteří se vydali na cestu přes Saharu z Agadezu, s hrůzou hovořili o počtu lidí, kteří v poušti zůstali opuštěni, a o mrtvých tělech lemujících jejich cestu. Někteří dotazovaní zmiňovali, že jejich nemocní spolucestující byli pašeráky donuceni z pickupů vystoupit kvůli obavám, že v takto přeplněném prostoru nakazí ostatní. Jeden z drsných příkladů se odehrál v poušti poblíž alžírsko-nigerské hranice. Mezi 30. zářím a 20. říjnem bylo v jednom úseku nalezeno 24 těl, a to jen díky reportům migrantů, kteří s těmito lidmi jeli kamionem.⁸²

Překonání pouštního terénu je samo o sobě velice těžké. S častějšími hlídkami na hranicích pouštních států musí nákladní automobily s migranty obvykle zastavovat již několik kilometrů před hranicemi, aby se vyhnuly zadržení. Migranti jsou tedy v určitých fázích své cesty nuceni překonávat poušť pěšky a samozřejmě není vyloučeno, že se ztratí. Pašerácká auta rovněž zřídka kdy jezdí dvakrát na stejné místo, takže šance, že by mohli být migranti dodatečně nalezeni, je mizivá.⁸³

Šestadvacetiletý muž z Etiopie, který podával rozhovor v Súdánu, zmínil, že: „*V poušti se k Vám nedostane nikdo jiný, jste tam sami s pašeráky. A tak si s Vámi mohou dělat, co chtějí.*“⁸⁴

3.4. Rizika spojená s bojem států proti neregulární transsaharské migraci

Poté, co migranti zvládnou cestu přes poušť a dorazí do svého cíle v severní Africe, stále zdaleka nemají vyhráno. Dalším logickým cílem pro ty, kteří se chystají pokračovat do Evropy,

⁸¹ Murphy-Teixidor, Bonfiglio, Leigh, „Migration and risks: smuggling networks and dynamics on the Central Mediterranean Route,“225

⁸² Black, „No one talks about what it’s really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 154-155.

⁸³ Black, „No one talks about what it’s really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 156.

⁸⁴ Chris Horwood, Sub-Saharan Africa, in *Fatal Journeys, Volume 3, Part 2: Improving Data on Missing Migrants*, ed. Frank Laczko, Ann Singleton, Julia Black (Ženeva: International Organization for Migration, 2017), 31.

je cesta lodí přes Středozemní moře. Migranti a pašeráci se ale stále více oprávněně obávají, že budou dopadeni libyjskými bezpečnostními orgány a zadrženi v detenčních centrech či rovnou deportováni. Oba tyto jevy bývají čím dál častější. U libyjských břehů velkou část migrantů chytí a zatknou tamní pobřežní hlídka. Následně bývají migranti uvězněni právě v nechvalně proslulých detenčních centrech. V posledních 10 letech bylo v těchto centrech zaznamenáno mnoho úmrtí. Libyjské právní předpisy umožňují bezpečnostním složkám neregulérní migranty zadržet na neurčitou dobu, pokutovat je a využívat je na nucené práce. Četné reporty vydané OHCHR a dalšími organizacemi dokazují, že jsou tato zařízení velmi přeplněná. Podle UNHCR bylo v několika málo libyjských detenčních centrech jen v červnu 2020 přibližně 2500 uprchlíků a migrantů.⁸⁵

Zatčení představuje pro migranty zejména velké riziko i s ohledem na konflikt, který v Libyi ještě nedávno panoval. V červenci 2019 zahynulo při leteckém útoku na detenční centrum Tádžurá přibližně 53 osob. Jednalo se o druhý takový zásah na toto zařízení během 6 měsíců. Někteří uprchlíci a migranti také uváděli, že byli zapojeni přímo do konfliktu. Většinou byli pověřeni čištěním zbraní, opravami vojenských vozidel či odklizením těl z bojišť.⁸⁶

Je rovněž známo, že se v detenčních centrech kvůli špatným hygienickým podmínkám a nedostatku lékařské péče ve velkém šíří nemoci. Jen v jednom detenčním centru v Zintánu zemřelo na tuberkulózu a další nemoci přibližně 25 osob mezi lety 2018 a 2020. Eritrejec evakuovaný z Libye v roce 2019 situaci v centrech popsal takto:

„Byl jsem držen v detenčním centru v Libyi. Mnoho lidí tam je nemocných, většina má tuberkulózu. Není tam k dispozici vůbec žádná lékařská péče. Denně jsme byli svědky několika úmrtí. Každý den nejméně dvou nebo tří. Několik lidí, minimálně 50, odvedli s tím, že je vezmou na léčení, ale nikdy se nevrátili. Nevíme, jestli jsou naživu nebo ne. Lidé nemají přístup ke slunečnímu světlu ani čerstvému vzduchu. Já jsem od roku 2017 až doteď nevyšel ven. Moje sestry tam stále jsou a moc se kvůli tomu trápím.“⁸⁷

Také deportace může pro migranty představovat vážné nebezpečí. Alžírská vláda například s regulérními i neregulérními migranty zachází tak, že migranty odveze za svou jižní

⁸⁵ Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 17

⁸⁶ Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 17

⁸⁷ Duncan Breen, *On this journey, no one cares if you live or die. Abuse, protection, and justice along routes between East and West Africa and Africa's Mediterranean coast*, 17

hranici, kde je nechá v poušti. Údaje *Human Rights Watch* posbírané ve spolupráci s organizacemi Spojených národů dokazují, že mezi lety 2018 a 2020 takto vyhoštěno ze země přes 66 tisíc migrantů.⁸⁸

„Nechali nás v poušti, bez telefonů, bez peněz. Nemohl bych vám ten moment ani popsat... Někteří se s tím nedokázali vypořádat. Sedli si na zem a my jsme odešli bez nich. Už se toho natrápili příliš.“⁸⁹

Zvýšené hraniční kontroly mají tendenci přesouvat a měnit migrační trasy do méně transparentních, a tudíž více nebezpečných oblastí. Na těchto odlehlých místech je vyšší pravděpodobnost, že se migrantům nedostane pomoci v nouzové situaci, a naopak se zvyšuje riziko, že se stanou obětmi násilí nebo jiného zneužívání. To platí zejména na Sahaře, kde je terén rovinatý a cestující lze snadno spatřit z monitorovaných silnic. V důsledku toho řidiči často nedělají zastávky, a to ani na doplnění jídla, vody nebo na odpočinek.⁹⁰

Jedním z nejvýraznějších příkladů je změna migračních vzorců ze severní části Nigeru od poloviny roku 2016. Od doby, kdy zde proběhl široký zásah proti pašerákům působících především v nigerské oblasti Agadez, se neregulární migrace přesunula do daleko nebezpečnějších regionů. Micallef uvádí, že v severní části Nigeru nyní působí mnohem méně převaděčů, kteří přepravují rovněž méně migrantů, a že vyrazí častěji v noci a vyhýbají se městům (což snižuje možnost doplnění zásob a dosažení lékařské péče) a cestují po vzdálenějších trasách (což snižuje možnost záchrany v případě havárie). Karavany přetížených nákladních vozidel byly z velké části nahrazeny jednotlivými džípy, které vyjíždějí z Agadezu skryté pod rouškou noci. Lidé, kteří se snaží z Agadezu odjet, musí nyní chodit několik kilometrů pouští, aby se dostavili na nová místa odjezdu. Ti, kteří se pohybují mimo centra měst a mimo zavedené cesty, se musí spoléhat na ještě horší infrastrukturu, což je opět samo o sobě přivádí do rizikovější situace.⁹¹

„Migranti jsou tak často vystaveni hrozbě smrti, protože pro ně již nic není jasné. Proto se snažíme vysvětlit Evropské unii, jaká reálná nebezpečí její politika přináší. Zákony sice

⁸⁸ „Algeria: Migrants, Asylum Seekers Forced Out“, *Human Rights Watch*, 9. října 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/09/algeria-migrants-asylum-seekers-forced-out>

⁸⁹ Lori Hinnant, „Walk or die: Algeria strands 13 000 migrants in the Sahara“, AP NEWS, 26. června 2018, <https://apnews.com/article/deserts-niger-africa-international-news-algeria-9ca5592217aa4acd836b9ee091ebfc20>

⁹⁰ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 156.

⁹¹ Black, „No one talks about what it's really like“ – risks faced by migrants in the Sahara Desert, 156.

zablokovaly oficiální cesty, ale ty tajné jsou stále v provozu. Jsou více nebezpečné a stojí mnohem více životů.“

4. Jaké faktory mají roli na vyšší zranitelnost migrantů

4.1. Rizikové faktory v regionu západní a střední Afriky

Zejména od roku 2015 vyšlo relativně hodně publikací o nebezpečích a rizicích, kterým migranti čelí při cestování na centrální středomořské trase. Ta je od té doby často uváděna jako jedna z nejnebezpečnějších tras na světě. Méně se ale doposud psalo o částech této trasy v západní a střední Africe, které jí předchází, a o problémech, jimž migranti čelí před příchodem do severní Afriky a Evropy.

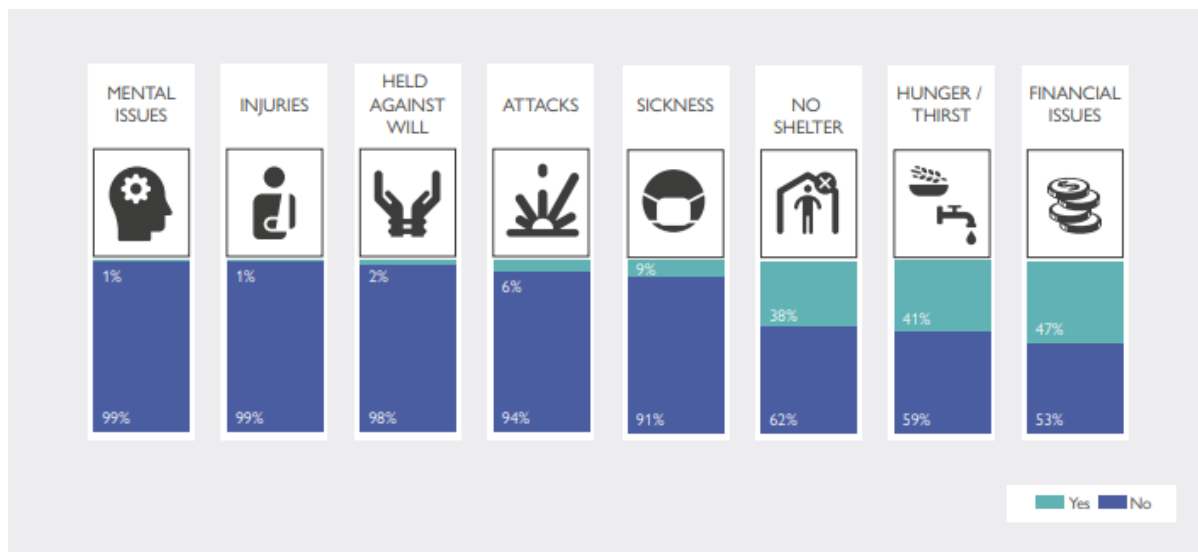
V tomto regionu se migrační trasy ke Středozemnímu moři výrazně překrývají s vnitroregionálními migračními cestami. Převážná většina osob cestujících po těchto trasách má totiž cíl v jiné členské zemi hospodářského společenství ECOWAS. Tyto trasy jsou poměrně dynamické a lidé se na ně vydávají z nejrůznějších důvodů, ať už kvůli hledání práce, zdrojů obživy, útěku před konflikty, pronásledováním, všeobecným násilím a porušování lidských práv, útěku před zhoršujícím se životním prostředím a/nebo nedostatkem potravin a vody či za účelem setkání se se svými rodinnými příslušníky. Bez ohledu na cíl cesty nebo důvody odchodu budou migranti často využívat stejné prostředky a způsoby cestování, stejné trasy a v těchto dřívějších fázích cesty se pravděpodobně nachází i ve stejných skupinách spolu s těmi, kteří pokračují přes Saharu dále na sever ke Středozemnímu moři.⁹²

IOM v rámci své iniciativní akce *Displacement Tracking Matrix* (DTM) vytvořil dotazník pro migranty z této oblasti, z jejichž odpovědí se snažil zjistit, jakým problémovým situacím migranti během této fáze cesty čelí. Třetina z celkového počtu 8966 respondentů tohoto výzkumu uvedla, že se na trase s problémy potýkali. Nejčastěji se setkali s finančními potížemi (47 %), hladem a žízní (41 %) nebo se jim nedařilo najít přístřeší (38 %). Šest procent respondentů zmínilo, že byli napadení, a 2 procenta uvedla, že byli během své cesty drženi proti své vůli. Výskyt těchto druhů násilí naznačuje, že se na trase nachází prostředí, kde mohou

⁹² Verena Sattler a Harry Cook, „Challenges on migration routes within West and Central Africa“, in *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, ed. Philippe Fargues a Marzia Rango (Ženeva: International Organization for Migration, 2020), 137.

pachatelé jednat opakovaně a beztréstně, a kde může docházet k dalšímu závažnému porušování lidských práv ještě na začátku cesty, v členských zemích ECOWAS.⁹³

Obrázek č. 2: Podíl různých typů problémů nahlašovaných cizinci⁹⁴



Verena Sattlerová a Harry Cook následně analyzovali výpovědi západoafrických migrantů, ve kterých hledali souvislost mezi individuálními rizikovými faktory, rizikovými faktory souvisejícími s cestou přes Saharu a pravděpodobností, že se během cesty migranti setkají s dalšími problémy.

Zjistili, že migranti ve věku 30–40 let jsou náchylnější k setkání se s problémy na cestě oproti mladším a starším skupinám (41 % vs. 31–35 %). Dalším faktorem zvyšující nebezpečí migrantů je nízká úroveň vzdělání. 42 % respondentů, jejichž nejvyšší dosažené vzdělání byla koránská islámská škola (61 %) nebo odborné vzdělání (57 %), hlásilo problémy častěji než migranti se základním, středoškolským či vysokoškolským vzděláním (28–32 %).⁹⁵

Civilní status zřejmě rovněž hraje roli v množství nebezpečných situací, kterým bývají migranti vystavováni. U respondentů, kteří byli rozvedení nebo ovdovělí, byla pravděpodobnost, že se setkají s problémy na cestě, vyšší (55 %) než u těch, kteří byli zadaní nebo svobodní. Ani pro odborníky není jasné, proč tomu tak je. Je ale možné, že civilní status může na cestách fungovat jako ukazatel sociálního postavení nebo společenské stigmatizace,

⁹³ Sattler a Cook, Challenges on migration routes within West and Central Africa, 140.

⁹⁴ Sattler a Cook, Challenges on migration routes within West and Central Africa, 141.

⁹⁵ Sattler a Cook, Challenges on migration routes within West and Central Africa, 140.

kteřá se spolupodílí na přesvědčení, že rozvedení či ovdovělí migranti mohou disponovat nižšími finančními prostředky pro financování své cesty.⁹⁶

Vyšší nebezpečí na trasách určovala i národnost respondentů. Lidé z Guineje-Bissau mají ze zkoumaných národností nejvyšší pravděpodobnost setkat se s problémy (85 %). Po nich následují respondenti z Ghany (59 %), Nigérie (55 %), Pobřeží slonoviny (48 %) a Burkiny Faso (46 %) byli rovněž více vystavováni rizikům, než byl celkový průměr vzorku dotazovaných migrantů (43 %). Migrační push faktory, jako jsou války, konflikty, násilí v regionu (63 %) a nedostatečný přístup ke službám (60 %), byly také spojeny s vyšší pravděpodobností hlášení problémů.⁹⁷

U migrantů, kteří uvedli, že jejich zamýšlená destinace leží v západní, střední či severní Africe, byla pravděpodobnost výskytu problémů vyšší (34–41 %) než u respondentů, kteří měli v úmyslu cestovat do Evropy (21 %). To však může ukazovat na to, že migranti, kteří se chystali cestovat přes Středozevní moře, měli na začátku své cesty více prostředků na pokrytí základních potřeb, než respondenti, kteří chtěli cestovat pouze v rámci kontinentu. Bylo také dokázáno, že čím delší dobu migranti na cestách stráví, tím více jsou náchylní k zažívání nebezpečných situací. Nečekané zjištění pro výzkumníky bylo, že migranti, kteří cestovali ve skupinách, zažili více problémů (38 %) než ti, kteří cestovali sami (29 %), jelikož četné studie dokazují opak. Jedno z možných vysvětlení může být, že dotazovaní respondenti, kteří cestovali ve skupinách a měli při cestování potíže, se nejdříve setkali s těmito potížemi sami, a proto se následně připojili ke skupině.⁹⁸

4.2. Rizikové faktory na cestě přes Saharu a v Libyi

Uprchlíci a migranti, kteří se vydávají na cestu do Libye a dále do Evropy, se tak rozhodují v reakci na různé faktory, ať už se jedná o hledání útočiště před válkou, konflikty, krizemi a politickým útlakem nebo zkrátka snaha zajistit si lepší budoucnost či finančně ze zahraničí podporovat své rodiny. Porušování práv migrantů, mezi které patří fyzické i sexuální zneužívání, mučení, vraždění, svévolné zadržování migrantů ozbrojenými gangy, ale i převaděči a státními úředníky, bylo relativně detailně popsáno hned několika humanitárními organizacemi působícími na území, přes které migranti cestují. Ačkoliv výše uvedené zprávy zdůrazňují, že uprchlíci a migranti čelí na počátcích svých cest do Libye různým incidentům a

⁹⁶ Sattler a Cook, Challenges on migration routes within West and Central Africa, 140.

⁹⁷ Sattler a Cook, Challenges on migration routes within West and Central Africa, 140.

⁹⁸ Sattler a Cook, Challenges on migration routes within West and Central Africa, 140.

porušování lidských práv, stále existuje jen velice málo informací o faktorech, které určují zranitelnost migrantů, a důvodům, proč jsou určité typy migrantů vystavovány těmto incidentům častěji než ostatní.

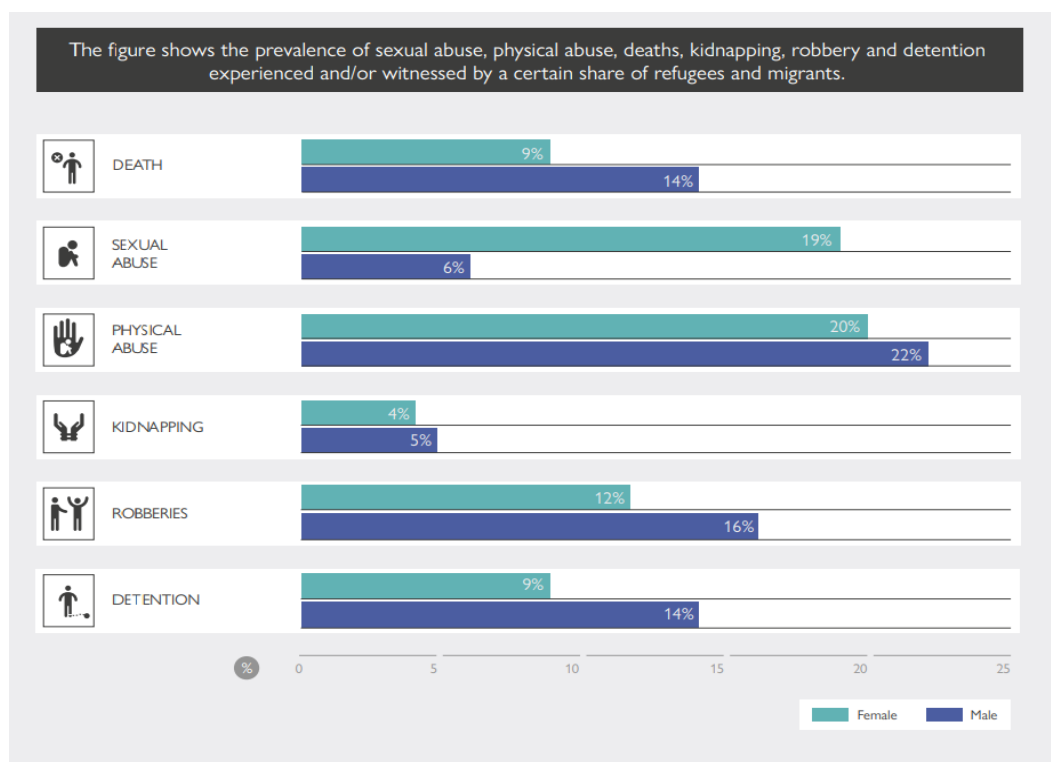
IOM na toto konto uspořádala rozhovory s 5659 migranty, kteří dorazili do Libye ze západní, střední i východní Afriky, zaměřené na demografické, ekonomické a sociální zázemí migrantů ve snaze najít odpověď na otázku, co dělá migranty na centrální středomořské trase zranitelnými. Pro účely studie bylo zahrnuto fyzické zneužívání, sexuální zneužívání, únosy, zadržování a svědectví o úmrtí ostatních migrantů. V této dotazované skupině bylo 54 % mužů a 46 % žen.⁹⁹

Dle údajů výzkumné agentury 4Mi 37 % všech dotázaných migrantů zažilo během své cesty jeden nebo více incidentů. Toto číslo je znepokojivě vysoké a potvrzuje předchozí reporty o akutní situaci migrantů cestujících do Libye a dále přes ni k Středomořnímu moři. Fyzické zneužívání je nejčastějším incidentem v oblasti ochrany, který uvádějí jak muži, tak ženy. 21 % z celkového vzorku odpovědělo kladně na otázku „Zažil/a jste během své cesty fyzické zneužívání nebo obtěžování nesexuální povahy?“. Druhým nejčastěji uváděným incidentem je loupež či přepadení za účelem okradení (14 %), následované faktory typu zadržení, smrti a sexuálním zneužíváním, každý s 12 %. 542 respondentů rovněž uvedlo, že byli zadrženi v detenčních centrech a 248 lidí bylo během své cesty uneseno. Zhruba 450 osob bylo svědky smrti nějakého z migrantů, který s nimi cestoval.¹⁰⁰

⁹⁹ Simon Nissling a Ana-Maria Murphy-Teixidor, „What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability, in *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*, ed. Philippe Fargues a Marzia Rango (Ženeva: International Organization for Migration, 2020), 176.

¹⁰⁰ Nissling a Murphy-Teixidor, *What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability*, 180

Obrázek č. 3: Výskyt incidentů na cestách rozdělený podle pohlaví¹⁰¹



Obrázek č. 3 zobrazuje podíl uprchlíků a migrantů, kteří zažili výše zmiňované incidenty a/nebo jich byli svědky. Výsledky jsou následně rozdělené podle pohlaví respondentů. Pokud ze vzorku vezmeme v úvahu pouze ženy, vyniká zde sexuální násilí, o kterém se zmínilo 19 % respondentek, zatímco u mužů tvořila tato kategorie pouze 6 %.

Ze všech zkoumaných národností nejčastěji uváděli zkušenost s incidenty Eritrejci, Somálci a Etiopané, a to 72 % z celkového počtu 449 respondentů. Mezi ostatní národnosti, které rovněž měly velmi vysoký podíl v hlášených incidentech, patří Súdánští (49 %) a Čadští (40 %). Ze zemí západní Afriky nejvíce reportů hlásili Nigerijci (31 %), Benincí (26 %) a Kamerunci (21 %). U ostatních zkoumaných národností západních Afriky byl již podíl nižší, ale stále alarmující. Z Pobřeží slonoviny uvádělo problémy během cesty 18 % dotazovaných, z Burkiný Faso 16 %, z Mali 16 % a z Ghany 15 %.¹⁰²

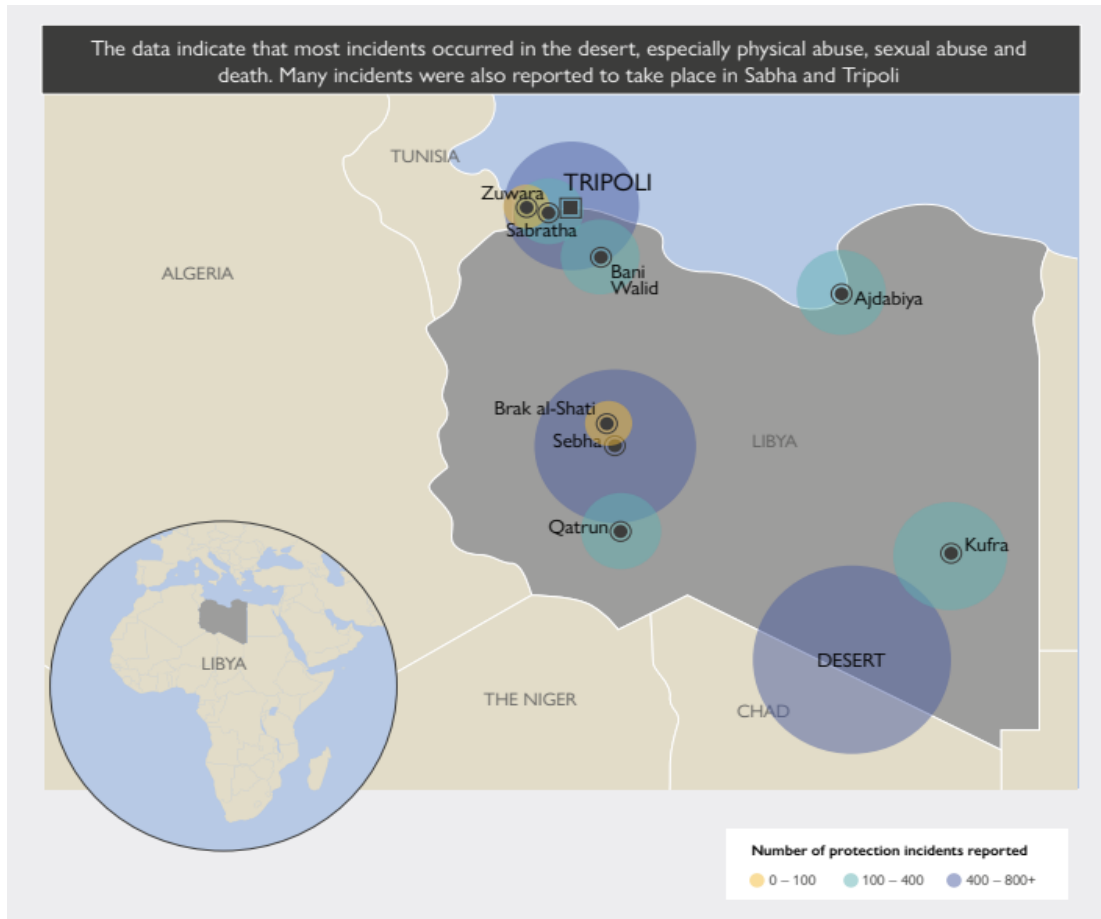
Následující dva obrázky lokalizují a popisují podíl hlášených incidentů v Libyi, přičemž první z nich reporty zasazuje do mapy Libye a druhý typy incidentů rozlišuje podle míst, kde byla hlášena. Z obrázků je patrné, že k většině incidentů došlo v poušti, a to zejména k

¹⁰¹ Nissling a Murphy-Teixidor, What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability, 181.

¹⁰² Nissling a Murphy-Teixidor, What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability, 181.

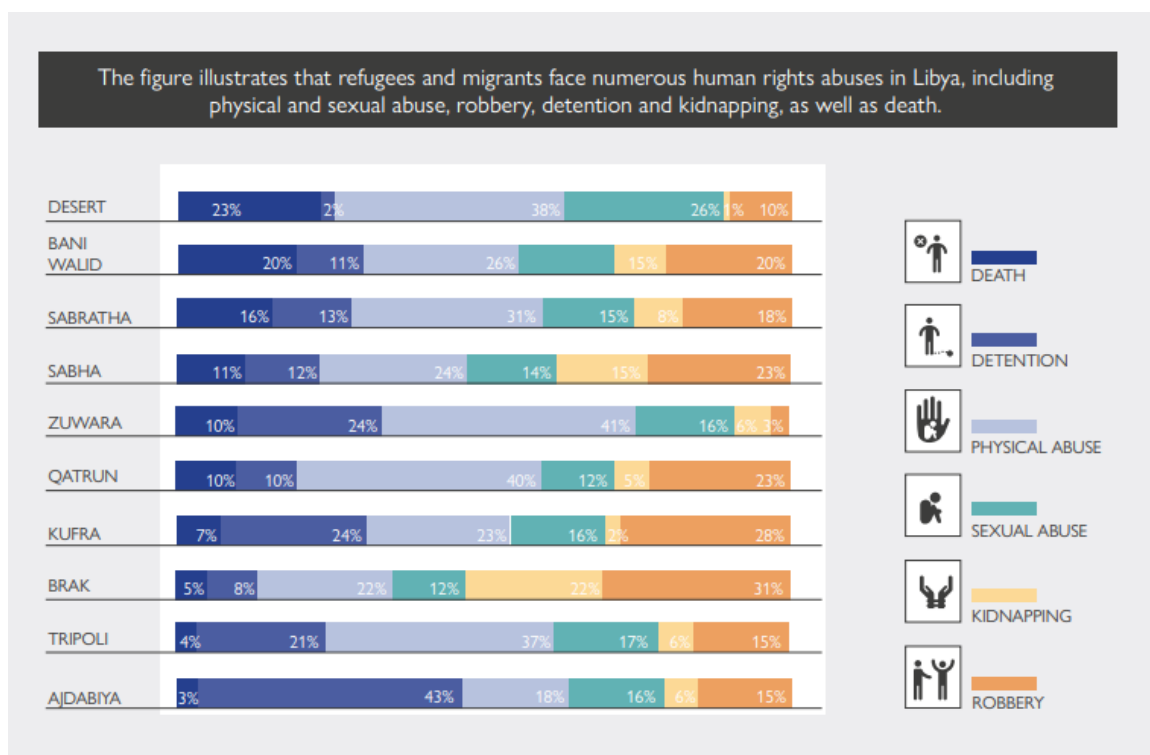
fyzickému týrání, sexuálnímu zneužívání a smrti. Mnoho incidentů ale také bylo nahlášeno v Sabhá a Tripolisu.

Obrázek č. 4: Rozdělení incidentů v mapě podle hlášené lokace¹⁰³



¹⁰³ Nissling a Murphy-Teixidor, What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability, 182

Obrázek č. 5: Typy incidentů rozdělené podle města/lokace¹⁰⁴



Díky výsledkům rozhovorů byla pozorovací skupina 4Mi schopná vytvořit regresní analýzu, která přináší další vhled do faktorů určující zranitelnost. Zdá se, že velikou roli ve zranitelnosti respondentů vůči incidentům hraje jejich státní příslušnost. Například respondenti z Eritreje, Súdánu, Čadu a Nigérie byli výrazně zranitelnější než migranti ostatních dotazovaných národností. Z výzkumu si lze také odvodit, že muži bývají obecně při své cestě k Středozemnímu moři více zranitelní než ženy s výjimkou případů sexuálního znásilnění. Z modelu však nevyplývá, že by náboženství pro migranty dotazované v Libyi hrálo v jejich zranitelnosti na cestě do země nějakou roli, ačkoliv tomu tak mohlo být v minulosti, zejména v souvislosti s působením Islámského státu na území během libyjské občanské války. Rovněž nebylo potvrzeno, že by zde respondenti prchající před válkou, násilím či perzekucí ze stran domovských zemí byli zranitelnější než ti, kteří migrovali z ekonomických, rodinných či environmentálních důvodů. V neposlední řadě lze pozorovat veliký vliv určující zranitelnost, a to je sjednaný způsob platby a způsob, jaký přístup migranti během své cesty měli. Konkrétně lidé, kteří během procesu pracovali, aby si vydělali na další část cesty, byli výrazně zranitelnější ve srovnání s těmi, kteří měli peněz dostatek již na začátku. Platba pro převaděče hned po příjezdu nebo dohoda o zaplacení poloviny při odjezdu a poloviny po příjezdu do cíle snižovala

¹⁰⁴ Nissling a Murphy-Teixidor, What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability, 183

zranitelnost respondentů. Taková ujednání o platbě by tedy obecně mohla usnadňovat situaci migrantů, jelikož jsou převaděči motivováni k zajištění bezpečné cesty, kvůli které o svůj výdělek nepřijdou.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Nissling a Murphy-Teixidor, What makes refugees and migrants vulnerable to protection incidents in Libya? A microlevel study on the determinants of vulnerability, 180

Závěr

Výsledky analýzy ukázaly, že rizika, kterým migranti a uprchlíci čelí během své cesty přes Saharu, nejsou jen přírodní, ale i lidské a politické povahy. Mezi přírodní rizika související s překonáváním rozsáhlého pouštního území patří vysoké teploty, nedostatek jídla a vody a dlouhé vzdálenosti mezi různými destinacemi, které představují samy o sobě velké nebezpečí. 3 ze 4 úmrtí zaznamenaných jsou spojena právě odlehlostí a nehostinností transsaharských cest. Migrantom na poušti hrozí zejména úmrtí na dehydrataci a hlad, různá onemocnění na cestách či přílišné vystavení slunečnímu záření.

Působení zločinců, obchodníků s lidmi a dalších různých ozbrojených skupin na migračních trasách je druhým nejvýraznějším faktorem ovlivňující míru nebezpečí, kterému jsou migranti vystavováni. Četné reporty od UNHCR a dalších humanitárních organizací působících v tomto regionu naznačují, že příliš mnoho lidí bývá během své cesty vystavováno různým formám extrémního násilí, včetně sexuálního, únosům za účelem získání výkupného od rodin migrantů a věznění v podzemních celách v otřesných podmínkách spolu s dalšími stovkami lidí. Rovněž zde bývají okrádáni či zneužíváni k nuceným pracím. Pokud migranti ani jejich rodiny nemají požadované peníze na zaplacení výkupného, jsou mučeni, dokud za ně někdo částku neuhradí nebo nezemrou. Někteří lidé se stanou obětí obchodníků hned několikrát v průběhu své cesty, a tak se často stává, že podobný proces nezažívají jen jednou nebo dvakrát. Takováto nebezpečí číhají na migranty po celou dobu jejich cesty, ale v některých zemích, jako je Súdán, Libye, Mali a Alžírsko, je situace obzvláště vážná.

Mezinárodní boj proti neregulární migraci také přispívá k vyšší rizikovosti cestování v regionu. Země jako jsou Niger, Alžírsko, Libye, Mali apod. prostřednictvím zákonů značně omezují možnost pro přechod přes jejich hranice, což ale neregulární migraci nezastavuje. Naopak to nutí pašeráky hledat méně zavedené, a tudíž více nebezpečné cesty, kterými mohou s migranty pokračovat dále ke Středozemnímu moři. Z výpovědí uprchlíků a migrantů je zřejmé, že ani po překročení Saharské pouště však nemají jistou svobodu. Mnozí míří ke Středozemnímu moři, kde mohou být chyceni libyjskou pobřežní stráží a následně uvězněni v detenčních zařízeních pro neregulární migranty. Zadržené osoby zde žijí ve velice nuzných podmínkách, bývají podvyživení, nemají přístup k pravidelné lékařské péči, do místností často není přísun slunečního světla nebo čerstvého vzduchu a rychle se zde šíří nemoci jako tuberkulóza. V Alžírsku zase dochází k masovým deportacím migrantů, kteří na jeho území pobývali. Deportované osoby bývají ze země dovezeny těsně za hranice Nigeru a vysazeny v poušti, odkud musí ještě 15 kilometrů pěšky do nejbližšího nigerského města.

Pašeráci odehrávají stěžejní roli v udržování migrantů v bezpečí, ale mohou jejich zranitelnosti rovněž využívat a snažit se na svých klientech vydělat více než jen penězi za cestu. Ačkoliv jsou to právě oni, kteří v největší míře zajišťují migrantům na cestách obživu, a bez kterých by pro migranty bylo velice obtížné Saharu na prvním místě překonat, patří rovněž mezi největší viníky zločinů, které bývají na migrantech na těchto trasách páčány.

Druhá část hlavní analýzy zkoumala počáteční faktory, které mohou zvyšovat šanci, že se migranti setkají s větším počtem nebezpečných situací, které v této práci byly analyzovány. Výsledky tří studií naznačují, že ke zranitelnosti migrantů přispívá mnoho faktorů. Patří mezi ně například země původu migrantů, jejich nejvyšší dosažené vzdělání, pohlaví, věk a délka cesty do cílové destinace.

Tyto výsledky dokazují, jak naléhavě nutné je přijmout komplexní a koordinovaná řešení rizik a zranitelnosti, kterým subsaharští migranti během své cesty přes Saharu a Libyi čelí. Tato opatření by měla zahrnovat posílení ochrany lidských práv v regionu, zajištění přístupu k legálním cestám přes Saharu a účinněji bojovat proti působení obchodníků s lidmi. Je nezbytné, aby vnitrostátní a mezinárodní aktéři na řešení těchto problémů spolupracovali a zajistili migrantům na těchto cestách bezpečnější a jistější prostředí. Jedině tak se dá čekat, že budou práva migrantů respektována.

Summary

The results of the analysis showed that the risks faced by migrants and refugees during their journey across the Sahara are not only natural, but also human and political. The natural risks associated with crossing the vast desert territory include high temperatures, lack of food and water, and long distances between different destinations, which are in themselves a major danger. 3 out of 4 deaths recorded are linked to the remoteness and inhospitability of the trans-Saharan routes. Migrants in the desert are particularly at risk of dying from dehydration and hunger, various travel-related illnesses or overexposure to sunlight.

The presence of criminals, human traffickers and other various armed groups along migration routes is the second most significant factor affecting the level of danger to which migrants are exposed. Numerous reports from the UNHCR and other humanitarian organisations working in the region indicate that too many people are subjected to various forms of extreme violence during their journey, including sexual violence, kidnapping for ransom from migrant families and imprisonment in underground cells in appalling conditions along with hundreds of others. They are also robbed or abused for forced labour. If the migrants and their families do not have the required money to pay the ransom, they are tortured until someone pays the amount or they die. Some people fall victim to traffickers several times during their journey, so it is often the case that they do not experience a similar process more than once or twice. Such dangers lurk for migrants throughout their journey, but in some countries, such as Sudan, Libya, Mali and Algeria, the situation is particularly serious.

The international fight against irregular migration is also contributing to the increased risk of travel in the region. Countries such as Niger, Algeria, Libya, Mali, etc., severely restrict the possibility of crossing their borders through laws, but this does not stop irregular migration. On the contrary, it forces smugglers to look for less established and therefore more dangerous routes through which they can continue with migrants to the Mediterranean. However, it is clear from the testimonies of refugees and migrants that even after crossing the Sahara desert, they do not have certain freedom. Many are heading for the Mediterranean, where they may be caught by the Libyan coastguard and subsequently imprisoned in detention facilities for irregular migrants. Detainees here live in very poor conditions, are often malnourished, have no access to regular medical care, often have no sunlight or fresh air in their rooms, and diseases such as tuberculosis spread rapidly. In Algeria, in turn, there have been mass deportations of migrants who have stayed on its territory. Deportees are taken from the country just over the border into Niger and dropped off in the desert, where they have to walk another 15 kilometres to the nearest Nigerian town.

Smugglers play a pivotal role in keeping migrants safe, but they can also exploit their vulnerability and try to make more than just money from their clients for the journey. While they are the ones who provide the greatest livelihoods for migrants on the routes, and without whom it would be very difficult for migrants to cross the Sahara in the first place, they are also among the biggest culprits of crimes committed against migrants on these routes. The second part of the main analysis examined the initial factors that may increase the chances of migrants encountering more of the dangerous situations analysed in this thesis. The results of the three studies suggest that many factors contribute to migrants' vulnerability.

These include migrants' country of origin, their highest educational attainment, gender, age and length of travel to their destination.

These results demonstrate the urgency of adopting comprehensive and coordinated solutions to the risks and vulnerabilities faced by sub-Saharan migrants during their journey across the Sahara and Libya. These measures should include strengthening the protection of human rights in the region, ensuring access to legal routes across the Sahara and more effectively combating the activities of traffickers. It is essential that national and international actors work together to address these challenges and provide a safer and more secure environment for migrants on these journeys. This is the only way to ensure that migrants' rights are respected.

Použité zdroje

Kinfe Abraha Gebre-Egziabher, Mia Stokmans, Mirjam Van Reisen a Munaradzi Mawere. *Roaming Africa: Migration, Resilience and Social Protection*. Bamenda: Langa Research & Publishing Common Initiative Group, 2019.

Mirjam Van Reisen a Munaradzi Mawere. *Human Trafficking and Trauma in the Digital Era: The Ongoing Tragedy of the Trade in Refugees from Eritrea*. Bamenda: Langa Research & Publishing Common Initiative Group, 2017.

Marion Boulby a Kenneth Christie. *Migration, Refugees and Human Security in the Mediterranean and MENA*. Cham, Springer International Publishing AG, 2018.

Philippe Fargues a Marzia Rango, eds. *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*. Ženeva: International Organization for Migration (IOM), 2020.

Dirk Kohnert. *African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions*. Hamburk: GIGA Working Papers, 2007, 12.

Doctors Without Borders, *Dying to reach Europe: Eritreans in search of safety* (Amsterdam: Doctors Without Borders, 2017).

Human Rights Watch, *You Pray for Death* (Spojené státy americké: Human Rights Watch, 2019)

Mark Micallef, *The Human Conveyor Belt Broken: assessing the collapse of the human-smuggling industry in Libya and the central Sahel* (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2019)

United Nations Support Mission in Libya, Report of the Secretary-General (Ženeva: United Nations Security Council, 2019), https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/sg_report_on_unsmil_s_2019_628e.pdf (staženo 20. dubna 2023)

Sertan Sanderson, „Trafficker family kills 30 migrants in alleged revenge attack in Libya,“ *Info Migrants*, 29. května 2020, <https://www.infomigrants.net/en/post/25073/trafficker-family-kills-30-migrants-in-alleged-revenge-attack-in-libya>

„Desperate Journeys,“ UNHCR, naposledy upraveno v prosinci 2018. <https://www.unhcr.org/desperatejourneys/> (staženo 14. dubna 2023).

„migration.“ UNHCR Master Glossary, <https://www.unhcr.org/glossary/#m> (staženo 18. dubna 2023).

„migrant,“ EMN Asylum and Migration Glossary, https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/glossary/migrant_en (staženo 18. dubna 2023).

„Definice pojmu “uprchlík”.”, Úmluva o právním postavení uprchlíků. https://www.unhcr.org/cz/wp-content/uploads/sites/20/2016/12/Umluva_1951_a_Protokol_1967.pdf (staženo 15. dubna 2023)

Hein de Haas. Irregular Migration from West Africa to the Maghreb and the European Union: An Overview of Recent Trends. (Geneva: International Organization for Migration, 2016), 31 <https://www.unhcr.org/49e479ca0.pdf> (staženo 8. března 2023)

„Azyl a uprchlictví.”, Odbor azylové a migrační politiky MVČR. Naposledy upraveno 22. března 2018. <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nase-hlavni-temata-mezinarodni-ochrana-mezinarodni-ochrana.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> (staženo 15. dubna 2023)

Marie Jelínková. „Neregulární migrace.”, Encyklopedie migrace. Naposledy upravené 19. června 2018. <https://www.encyclopediaofmigration.org/neregulerni-migrace/> (staženo 14. dubna 2023)

„Algeria: Migrants, Asylum Seekers Forced Out“, Human Rights Watch, 9. října 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/09/algeria-migrants-asylum-seekers-forced-out>

Lori Hinnant, „Walk or die: Algeria strands 13 000 migrants in the Sahara,“ AP NEWS, 26. června 2018, <https://apnews.com/article/deserts-niger-africa-international-news-algeria-9ca5592217aa4acd836b9ee091ebfc20>